

Naravnost i nadnaravnost bračne ljubavi. Teološko-moralni vid u svjetlu Apostolske pobudnice Amoris laetitia

Varga Suk, Ana

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Catholic Faculty of Theology / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:120:857786>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-25**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Catholic Faculty of Theology](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET U ĐAKOVU

NARAVNOST I NADNARAVNOST BRAČNE LJUBAVI
Teološko-moralni vid u svjetlu Apostolske pobudnice Amoris laetitia

Diplomski rad

Mentor:

izv. prof. dr. sc. Vladimir Dugalić

Studentica:

Ana Varga Suk

Đakovo, 2018.

SADRŽAJ

SAŽETAK	4
SUMMARY	5
UVOD.....	6
I. ANTROPOLOŠKA POLAZIŠTA BRAČNE LJUBAVI.....	9
1. Antropološka polazišta u svjetlu biblijske objave	9
1.1. Svećenički izvještaj	9
1.2. Jahvistički izvještaj	11
2. Usmjerenost ljudske spolnosti prema braku	14
3. Obilježja bračne ljubavi u naravnom redu	17
4. Odgovorno roditeljstvo i pitanje bračnog čina u naravnom redu	20
4.1. Pitanje bračnog čina.....	20
4.2. Odgovorno roditeljstvo	22
II. BRAČNA LJUBAV U NADNARAVNOM REDU	24
1. Biblijsko – novozavjetna polazišta	24
1.1. Bračna ljubav u Poslanici Efežanima	24
1.2. Bračna ljubav u Prvoj poslanici Korinćanima	26
1.3. Bračna ljubav kod sinoptika	28
2. Nadnaravnost bračne ljubavi	30
3. Sakramentalnost braka.....	37
4. Kršćanska obilježja bračne ljubavi	39
III. PRAVNA POLAZIŠTA SAKRAMENTALNOSTI BRAKA	44
1. Svrha ženidbe.....	45
2. Ženidba je ugovor i sakrament	46
2.1. Ženidba je kao čin ugovor	47
2.2. Ženidba je sakrament među krštenima	49
3. Bitna svojstva ženidbe: jednost i nerazrješivost	49
4. Bračna ljubav	51
4.1. Negativni odgovori	51
4.2. Pozitivni odgovori	52
4.3. Dvije protivne tendencije o bračnoj ljubavi	52
5. Suvremene rasprave o naravi bračne ljubavi	53
5.1. Sakramentalnost kršćanske ženidbe s naglaskom na teološko promatranje	53

5.2. Sakramentalnost kršćanske ženidbe s naglaskom na crkveno-pravno promatranje.....	55
5.3. Dovodenje u pitanje sakramentalnosti kršćanske ženidbe.....	57
ZAKLJUČAK	58
BIBLIOGRAFIJA	62

SAŽETAK

Rad obrađuje poimanje bračne ljubavi na temelju apostolske pobudnice Amoris laetitia pape Franje. Pri tome se polazi od naravnosti bračne ljubavi, zajedničke svim ljudima, da bi se došlo do poimanja njezine nadnaravnosti. U prvom dijelu rada, služeći se biblijskim izvještajima o stvaranju, ukazuje se da je Bog na samom početku, stvorivši muško i žensko na svoju sliku, upisao bračnu ljubav u samu ljudsku narav. Bog koji je Ljubav stvara čovjeka iz ljubavi i za ljubav te je poziv na ljubav temeljni poziv svakog čovjeka. Nadalje, polazeći od antropologije ljudske spolnosti, očito je da je upravo ona usmjerena na bračnu ljubav, jer uzajamnim darivanjem njih dvoje postaju jedno tijelo. Potom se, na temelju enciklike Humanae vitae, donose temeljne oznake bračne ljubavi u naravnom redu, ističući da je ona prije svega ljudska, posvemašnja, vjerna i isključiva, ali i plodna. To nas dovodi do pitanja odgovornog roditeljstva i naravi bračnog čina. U drugom dijelu rada, služeći se evanđeljima i poslanicama, naglašava se da je bračna ljubav između muža i žene slika ljubavi kojom je Krist ljubio Crkvu. Tumačeći bračnu ljubav kroz crkvene dokumente, osobito pastoralnu konstituciju Gaudium et spes Drugog vatikanskog sabora, encikliku Humanae vitae papa Pavla VI., apostolsku pobudnicu Familiaris consortio pape Ivana Pavla II. te Amoris laetitia pape Franje, iznose se kršćanska obilježja nadnaravnosti bračne ljubavi: strpljivost, stav dobrostivosti, lijek protiv zavisti te se naglašava da je ona bez hvastanja i nadimanja, potiče ljubaznost i velikodušno darivanje, a protivna je nasilju, potiče opraštanje, raduje se s drugima, sve pokriva, sve vjeruje, svemu se nada i sve podnosi. U trećem i posljednjem dijelu nastoji se problematizirati stav kanonskog prava koje promatra samo objektivne svrhe ženidbe, osobito privolu, dok se bračna ljubav samo pretpostavlja kao razlog davanja privole što danas izaziva mnoge teološke rasprave.

Ključne riječi: naravna bračna ljubav, nadnaravna bračna ljubav, Amoris laetitia, sakrament braka, privola

SUMMARY

Nature and transcendence of marital love

Theological-moral aspect in the light of the encyclic *Amoris laetitia*

This paper interprets marital love based on pope Francis' encyclic Amoris laetitia. Thereby, it begins with natural marital love, that is common to all people, on his path to transcendental love. In the first part, using the bible reports of creation, it points out that the God in the early beginnings created male and female in his own image and implanted marital love into every human being. God, who is a Love himself, creates human from love and for love which is particularly why is the need for love a basic call for every human. Later on, starting with the anthropology of human sexuality, it is obvious that the sexuality is directed to marital love, because by mutual donation two of them become one body. Based on the encyclic Humanae vitae, mutual marital love is firstly human, utter, faithful, exclusive and fertile. That leads us to responsible parenting and the question of the marriage act. Second part, written from using Gospels and Epistles, highlights that marital love between husband and wife pictures Christs love for the Church. Interpreting marital love through church documents, especially the pastoral constitution Gaudium et spes the Second Vatican Council, pope Paul VI encyclic Humanae vitae, pope John Paul II encyclic Familiaris consortio and pope Francis' Amoris laetitia, Christian features of transcendental marital love are expressed: patience, the act of kindness, envy treatment, without boasting and arrogance, generosity, generous separation, anti internal violence, remission, looking forward to the other person, it covers all, it believes, hopes and takes everything on itself. In the third and final part, the problem of the Canon law which observes only the objective purposes of marriage, especially the cajolement, is sought to be solved, while marital love is merely supposed to be the cause of the cajolement which today causes many theological discussions.

Key words: *natural marital love, transcendental marital love, Amoris Laetitia, marriage sacrament, cajolement*

UVOD

Iako svjesna važnosti braka i obitelji za društvo, Crkva tijekom stoljeća nije pridavala preveliku važnost braku i bračnoj ljubavi. Brak se od Tridentskog sabora (1545.-1563.), koji je uveo obaveznu kanonsku formu te je jasno utvrdio da je Bog ustanovio brak i da Crkva ima vlast nad njim kao sakramentom, promatrao samo u kontekstu bračnog ugovora, a govor o bračnoj ljubavi je stoljećima bio odsutan.¹ Papa Lav XIII. enciklikom o kršćanskom braku *Arcanum* (1880.) donosi da je u središtu bračnog života bračna ljubav, koja je u isto vrijeme naravna i nadnaravna, jer je utemeljena na Božjoj ljubavi, ali bračna ljubav kao takva ne ulazi u pojam institucije braka. Zatim, pedeset godina kasnije, papa Pijo XI. enciklikom *Casti connubii* (1930.) obnavlja učenje Rimskog katekizma, koji kaže da se međusobno unutrašnje suobličenje bračnih drugova može smatrati prvim uzrokom i motivom braka, ali se to odnosi na brak u širem smislu, a ne na brak kao instituciju.²

Pred Drugi svjetski rat, njemački teolozi pod vodstvom H. Domsa zalažu se za personalni pristup braku kao instituciji. Prema njemu brak nije društvena institucija, nego međusobni odnos bračnih drugova. Pravi smisao braka je bračna ljubav i bračno sjedinjenje koje teži osobnom i međusobnom usavršavanju supružnika, što onda uključuje i težnju za djecom i stvaranjem obitelji. Rađanje je cilj braka, a brak je zajedništvo ljubavi i pronicava života, što nadvisuje shvaćanje braka kao institucije. Domsovo naučavanje je bilo u suprotnosti s tradicionalnim naučavanjem Crkve, te ga je sv. Oficij s odobrenjem pape Pija XII. 1944. osudio i odbacio njegovu teoriju, te je podržao tradicionalni kanonski nauk o svrhama i dobrima braka,³ a bračnu ljubav promatra samo u kontekstu brige za djecu.⁴

Konačno Drugi vatikanski sabor (1962.-1965.), pod utjecajem personalista donosi da je brak: „intimna zajednica bračnog života i bračne ljubavi, koju je Stvoritelj utemeljio i providio vlastitim zakonima, uspostavlja se ženidbenim savezom, odnosno

¹ Usp. A. ČONDIĆ, *Brak i obitelj prema Gaudium et spes*, u: Služba Božja 54 (2014) 3-4, str. 279.

² Usp. I. FUČEK, *Ljubav i rađanje – odgovorno roditeljstvo*, u: Bogoslovna smotra 49 (1979) 1-2, str. 80.

³ Usp. *Isto*, str. 81.

⁴ Usp. A. ČONDIĆ, *Brak i obitelj prema Gaudium et spes*, str. 281.

neopozivom osobnom privolom.“⁵ Bračna ljubav, koja proizlazi iz božanske ljubavi, postaje slika i udioništvo u savezu ljubavi Krista – Zaručnika i Crkve – Zaručnice. Bračna ljubav više nije samo dodatak kršćanskom braku, nego čini stvarnu bit samog braka.⁶ Nakon Drugog vatikanskog sabora Crkva intenzivnije progovara o braku i bračnoj ljubavi.

Papa Franjo u svojoj apostolskoj pobudnici *Amoris laetitia* – Radost ljubavi, objedinio je dosadašnji nauk crkvenog učiteljstva. Apostolska pobudnica *Amoris laetitia* nastala je kao plod Sinode o obitelji 2014. i 2015., i na tekstovima *Relatio Synodi* 2014. i *Relatio finalis* 2015. Dok su mnogi smatrali da će papa svojom enciklikom riješiti neka doktrinalna pitanja: rastavljenih i ponovno vjenčanih, istospolnih zajednica itd., papa progovara o obitelji i konkretnim problemima u kojima se danas nalazi.⁷ Papa ipak donosi novost u odnosu na Crkveno naučavanje do sada. Crkva je redovito svoj govor o bračnoj ljubavi počinjala polazeći od Božje ljubavi prema čovjeku i Kristove vjernosti prema Crkvi. Sakramentalnost ženidbe je tumačila služeći se biblijskom i teološkom argumentacijom, da bi zaključila da kršćanska sakramentalna ženidba nije u suprotnosti s naravnim redom, nego ga potvrđuje i daje mu novo dostojanstvo. Papa tumačenju nadnaravne bračne ljubavi ne pristupa teološki, nego pastoralno, tako da polazi od naravnog reda upisanog u svakog čovjeka i ide prema nadnaravnom, kako bi bračnim parovima i obiteljima na jednostavan način približio što je to nadnaravna bračna ljubav.⁸

U svjetlu rečenoga, tema diplomskoga rada je: „Naravnost i nadnaravnost bračne ljubavi. Teološko-moralni vid u svjetlu apostolske pobudnice *Amoris laetitia*.“ Drugim riječima, u radu ćemo ići putem pape Franje i pokušati, polazeći od naravnog reda upisanog u svako ljudsko biće, doći do nadnaravne dimenzije bračne ljubavi.

Rad je podijeljen u tri tematske cjeline. Prva tematska cjelina promatra antropološka polazišta bračne ljubavi. Ovdje ćemo najprije donijeti biblijske tekstove koji govore o stvaranju čovjeka te smislu bračne ljubavi u kontekstu govora o spolnosti

⁵ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Pastoralna konstitucija *Gaudium et spes* o Crkvi u suvremenom svijetu, u: DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Dokumenti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008., br. 48. (dalje u tekstu GS)

⁶ Usp. *Isto*, br. 48.

⁷ M. VOLAREVIĆ, *Bračna ljubav – u svjetlu apostolske pobudnice Amoris laetitia*, u: Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije 145 (2017) 1, str. 21.

⁸ Usp. Đ. HRANIĆ, *Ženidba: prirodni poredak prožet otkupiteljskom milošću*, u: Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije 145 (2017) 1, str.2.

i braku. Naime, spolnost je po svojoj naravi usmjerena prema braku, jer upravo u komplementarnosti spolova Bog poziva čovjeka na ljubav i sebedarje. U tom svjetlu progovorit ćemo i o obilježjima bračne ljubavi u naravnom redu, koje uostalom čine temelj bračne ljubavi, budući da je ona, prije svega, ljudska, posvemašnja, vjerna i isključiva i plodna. To nas dovodi i do pitanja odgovornog roditeljstva i bračnog čina.

Druga tematska cjelina odnosi se na bračnu ljubav u nadnaravnom redu. Na temelju evanđelja i poslanica očito je da je Isus potvrdio ustanovu ženidbe i bračne ljubavi i uzdigao ju na dostojanstvo sakramenta. Na tom tragu, mnogi crkveni dokumenti, osobito *Gaudium et spes* Drugog vatikanskog sabora, enciklika *Humanae vitae* pape Pavla VI., *Familiaris consortio* pape Ivana Pavla II. i *Amoris laetitia* pape Franje ističu nadnaravnost bračne ljubavi. Poglavlje zaključujemo iznošenjem kršćanskih obilježja bračne ljubavi, osobito na temelju apostolske pobudnice *Amoris laetitia* pape Franje. On, tumačeći Hvalospjev ljubavi sv. Pavla, ističe obilježja bračne ljubavi koja bi trebala poslužiti supružnicima kao trajni i neiscrpni model bračne ljubavi: strpljivost, stav dobrotivosti, ona lijeći zavist, bez hvastanja je i nadimanja, naglašava ljubaznost, velikodušno darivanje, opraštanje, a po svojoj naravi raduje se s drugima, sve pokriva, sve vjeruje, svemu se nada i sve podnosi.

U trećoj tematskoj cjelini i ujedno posljednjoj, promatrat ćemo paralelno što Kodeks kanonskog prava iz 1917. i Zakonik kanonskog prava iz 1983. kažu o sakramentu ženidbe i bračnoj ljubavi. Progovorit ćemo o svrhama ženidbe, o odnosu ženidbenog ugovora i sakramenta, o ženidbenoj privoli i o bitnim svojstvima ženidbe. Na kraju donosimo suvremenu raspravu o naravi bračne ljubavi koja za sobom ostavlja brojna pitanja.

I. ANTROPOLOŠKA POLAZIŠTA BRAČNE LJUBAVI

Polazeći od biblijskog izvještaja o stvaranju čovjeka, možemo govoriti o naravnosti bračne ljubavi, o ljubavi koja je zajednička svim ljudima bez obzira na rasu i vjeru. To je ona bračna ljubav koju je Bog stvorio na samom početku, koja izvire iz ljudske naravi i čini antropološku dimenziju sakramenta ženidbe.

1. Antropološka polazišta u svjetlu biblijske objave

Brak i bračna ljubav svoje izvorište imaju u Bogu i njegovoj zamisli koju je očitovao u trenutku stvaranja prvih ljudi.⁹ Knjiga Postanka započinje s dva izvještaja o stvaranju gdje se prikazuje ljudski par u njegovoj temeljnoj stvarnosti.¹⁰ U njima otkrivamo smisao čovjekovog postojanja na zemlji i smisao bračne ljubavi, spolnosti i braka.¹¹

1.1. Svećenički izvještaj

Prvi izvještaj o stvaranju je kozmogonijski. U središtu je postanak svijeta. Nakon što je pet dana stvarao svijet, šesti dan Bog stvara kopnene životinje i čovjeka (Post 1,26).¹² Čovjek je vrhunac Božjeg stvarateljskog djela. Sve što je Bog do sada stvorio, stvorio je za čovjeka i radi čovjeka.¹³ Čovjek je gospodar svijeta, Božji sustvoritelj, zastupnik i namjesnik Božji na zemlji, jedino stvorenje na zemlji koje je stvoreno na sliku Božju, jedini predstavnik Boga na ovom svijetu.¹⁴ Čovjek, hebr. „adam“ možemo prevesti kao „čovječanstvo“, a ne samo čovjek. Riječ „adam“ dolazi od hebrejske riječi „adamah“ što znači zemlja, iz koje je čovjek stvoren, tako da „adam“ doslovno znači „zemaljski“.¹⁵ Bog stvaranju čovjeka posvećuje posebnu pažnju.¹⁶ *Na svoju sliku stvori Bog čovjeka, na sliku Božju on ga stvori, muško i žensko*

⁹ Usp. I. ANTUNOVIĆ, *Sakrament ženidbe*, Filozofsko – teološki institut Družbe Isusove, Zagreb, 2009., str. 14.

¹⁰ Usp. FRANJO, *Amoris laetitia – Radost ljubavi. Posinodalna apostolska pobudnica o ljubavi u obitelji* (19. 3. 2016.), Zagreb, 2016., br. 10. (dalje u tekstu AL)

¹¹ Usp. C. TOMIĆ, *Biblijska vizija ljubavi i braka*, u: *Obnovljeni život*, 27 (1972.) 6, str. 552.

¹² Usp. A. REBIĆ, *Stvaranje svijeta i čovjeka. Egzegeza i biblijska teologija Post 1-3 s uvodom u Petoknjižje*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, str. 97-98.

¹³ Usp. *Isto*, str. 79-80.

¹⁴ Usp. A. REBIĆ, *Stvaranje svijeta i čovjeka*, str. 65.-67.

¹⁵ Usp. *Isto*, str. 63-64.

¹⁶ Usp. *Isto*, str. 62.

stvari ih. I blagoslovi ih Bog i reče im: „Plodite se i množite i napunite zemlju, i sebi je podložite!“ (Post 1, 27-28)

Papa Franjo ovdje uočava iznenađujuću činjenicu da se „slika Božja“ dovodi u izravnu vezu s ljudskim parom „muško i žensko“. Međutim, to ne znači da je Bog spolno biće ili da uza se ima božicu (kao što su imali poganski narodi), nego da je upravo plodnost ljudskog para živa slika i vidljivi znak Božjeg stvaralačkog djela, jer Bog je istodobno i Stvoritelj.¹⁷ Prema tome, bračni par koji voli i rađa život pravi je živi kip koji očituje Boga, te je plodna ljubav simbol Božjih intimnih stvarnosti.¹⁸

Dakle, čovjek je „slika Božja“ cijelim svojim bićem, kao „muško i žensko“.¹⁹ Time se želi naglasiti jednako dostojanstvo žene i muškarca, dakle i žena je isto slika Božja kao i muškarac. Svaki čovjek je po svojoj biti Bogu sličan.²⁰ Čovjek nije slika Boga onako kao što je slika reprodukcija stvarnosti ili sin slika oca, nego je čovjek sličan Bogu zato što je Bog u čovjeka prenio nešto božansko. Dao mu je duh, besmrtnu dušu, razum, slobodnu volju, sposobnost razmnožavanja, stvaranja..., koje nije dao ni jednom drugom živom biću.²¹

Bog stvara čovjeka na „svoju sliku“ kao „muško i žensko“. Ovdje se radi o stvaranju prvog ljudskog para. Bog je ljudima dao razliku spolova, tj. obdario ih je muškom i ženskom spolnošću u svrhu razmnožavanja.²² Dakle, postoje dva načina ljudskog postojanja; čovjek se rađa ili kao muškarac ili kao žena. Ne možemo za nekoga reći da je čovjek, a da on ujedno nije ili muškarac ili žena.²³ Njih dvoje su jedno jedinstveno biće; jedno bez drugoga ne može opstati. Čovjek bez žene i žena bez muškarca su samo kao dva razlomka. Potpun i savršen čovjek je muškarac vezan bračnom ljubavi uz ženu, sposoban za ženidbu i produženje vrste. Cilj i svrha ženidbe je uzajamna pomoć i upotpunjavanje osobnosti žene i muškarca, te rađanje novog potomstva i nastavak Božjeg stvaralačkog djela. Rađanjem se prenosi čovjekova

¹⁷ Usp. AL, br. 10.

¹⁸ Usp. Isto, br. 11.

¹⁹ Usp. C. TOMIĆ, *Biblijska vizija ljubavi i braka*, str. 552.

²⁰ Usp. A. REBIĆ, *Stvaranje svijeta i čovjeka*, str. 66.

²¹ Usp. Isto, str. 64-65.

²² Usp. M. SRAKIĆ, „Život biraj!“, str. 23-24.

²³ Usp. B. HARING, *Kristov zakon – Slobodni u Kristu*, sv. 3., Drugi dio posebne moralne teologije, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1986., str. 21.

sličnost Bogu. Ženidba je od Boga ustanovljena i sveta ustanova, i to ženidba jednog muškarca s jednom ženom i kao takva je nerazrješiva.²⁴

Dakle, ljudsko biće je obilježeno spolnošću od samog početka. Ona svoje opravdanje i svoj smisao pronalazi tek u bračnoj ljubavi. Plod te bračne ljubavi je plodnost koja je Božji dar čovjeku da nadživi obitelj, pleme, narod, čovječanstvo. Bog blagoslivlja ženidbu i poziva muškarca i ženu da zajednički dovrše njegovo djelo stvaranja. Plodnost im je dana kao sredstvo zaposjedanja zemlje i kozmičkog osvajanja.²⁵

1.2. *Jahvistički izvještaj*

Drugi izvještaj o stvaranju je antropogonijski. U središtu stvaranja je postanak čovjeka. Boga se prikazuje na ljudski način (*Post 2,7*).²⁶ Bog, Jahve-Elohim je prikazan kao lončar koji od praha zemaljskog oblikuje čovjeka i potom ga oživljuje udahnujući mu u nosnice svoj dah života. Udahnujući čovjeku svoj dah, čovjek postaje živo biće. Budući da taj dah dolazi od Boga, Bog je apsolutni gospodar nad životom i nad smrću svakog čovjeka.²⁷ Samo Bog daje čovjeku životni dah, stvorivši tako čovjeka na svoju sliku, biće obdareno slobodnom voljom i razumom, duhovno biće koje u sebi spaja naravni s nadnaravnim svijetom, materiju s duhom. Duša postaje neodvojiva od tijela kojega oživljuje. Duša ne stanuje u čovjeku, niti je čovjek sastavljen od duše i tijela, nego je čovjek istovremeno i duša i tijelo. Bog je, dakle, stvorio čitava čovjeka, i dušu i tijelo.²⁸

Čovjek stvoren na sliku Božju je osoba. On je gospodar svojih čina, slobodan i odgovoran pred Bogom. Kao duh Božji u tijelu otvoren je prema transcendentnom, ne može se okovati u granice prostora i vremena. Teži prema nadzemaljskom i nadvremenskom i traži najdublji smisao svog postojanja. Kao osoba traži biće slično sebi s kojim može biti „licem u lice“, kako bi otkrio istinu o sebi i da bude priznat u svom ljudskom dostojanstvu, te da se u uzajamnom darivanju sebe drugome još više usavrši.

²⁴ Usp. A. REBIĆ, *Stvaranje svijeta i čovjeka*, str. 81-82.

²⁵ Usp. C. TOMIĆ, *Biblijska vizija ljubavi i braka*, str. 552.

²⁶ Usp. *Isto*, str. 97-98.

²⁷ Usp. *Isto*, str. 108-111.

²⁸ Usp. A. REBIĆ, *Stvaranje svijeta i čovjeka*, str. 112.

Da bi čovjek shvatio dostojanstvo svoje osobe i duboki smisao bračne ljubavi i seksualnosti Bog uvodi čovjeka u edenski vrt.²⁹ Čovjek se u toj svoj raskoši osjeća usamljeno. Bog uviđa tu samoću koja pati čovjeka i odlučuje: „*Nije dobro da čovjek bude sam: načinit ću mu pomoć kao što je on.*“ (Post 2,18) Bog najprije stvara životinje.³⁰ Papa Franjo naglašava da to kod muškarca izaziva još veći nemir i samoću, jer on traži „pomoć kao što je on“, biće s kojim će se moći susresti „licem u lice“, jedno „ti“ koje je odraz Božje ljubavi. To nas „upućuje na izravan odnos – oči u oči – u nekoj vrsti šutljiva dijaloga, jer su u ljubavi šutnje često rječitije od riječi.“³¹

Napokon, Bog zasebnim činom stvara ženu radi bračne ljubavi.³² Stvaranje žene je temeljna točka biblijske nauke o ženidbi.³³ *Tada Jahve, Bog, pusti tvrd san na čovjeka te on zaspa, pa mu izvadi jedno rebro, a mjesto zatvori mesom. Od rebra što ga je uzeo čovjeku napravi Jahve, Bog, ženu pa je dovede čovjeku.* (Post 2, 21-22) Jahve, Bog, prikazan je kao kirurg koji uspava čovjeka, izvadi mu jedno rebro, od rebra napravi ženu i dovede ju čovjeku.³⁴ „Rebro“, hebr. „*sela, pleura*“ može značiti rebro, polovicu, stranu, život. Time se simbolički označava da je upravo žena druga polovica muža, njegov „ti“, iste je naravi i istog dostojanstva, osoba s istim pravima i dužnostima, „pomoć kao što je on“, biće s kojim se može susresti „licem u lice“, razgovarati, uzajamno sebe darovati, postati jedno.³⁵ Žena i muškarac su tijesno povezani, pripadaju jednoj te istoj vrsti, zajedno tvore jedno tijelo – čovjeka.³⁶ Bog stvara ženu iz Adamova rebra, tj. iz njegova života. Bog je tvorac braka i bračne zajednice, dovodi ženu prvom čovjeku i to čini kod sklapanja svakog braka. Žena je Božji dar čovjeku kojim ga oslobađa samoće i nedovršenosti.³⁷

Ovdje možemo govoriti o dvije razine ljudske samoće. Prva samoća proizlazi iz same ljudske naravi. Čovjek je osoba i prema tome potpuno je različit od svih drugih bića. Čovjek ne nalazi biće slično njemu. Druga razina samoće je plod ljudske biseksualnosti. To je samoća muškarca bez žene i žene bez muškarca. Budući da je čovjek po svojoj naravi društveno biće, iskustvo samoće moguće je nadići samo u

²⁹ Usp. C. TOMIĆ, *Biblijska vizija ljubavi i braka*, str. 553.

³⁰ Usp. A. REBIĆ, *Stvaranje svijeta i čovjeka*, str. 123.

³¹ AL, br. 12.

³² Usp. I. ANTUNOVIĆ, *Sakrament ženidbe*, str. 24.

³³ Usp. N. BULAT, *Sakramentalnost kršćanske ženidbe*, u: Crkva u svijetu 14 (1982) 12, str. 313.

³⁴ Usp. A. REBIĆ, *Stvaranje svijeta i čovjeka*, str. 124.

³⁵ Usp. C. TOMIĆ, *Biblijska vizija ljubavi i braka*, str. 553-554.

³⁶ Usp. A. REBIĆ, *Stvaranje svijeta i čovjeka*, str. 124.

³⁷ Usp. I. ANTUNOVIĆ, *Sakrament ženidbe*, str. 24-25.

iskustvu zajedništva s drugom osobom.³⁸ Probudivši se iz sna i ugledavši ženu, koja mu po naravi sasvim odgovara, čovjek prepoznaje ispunjenje vlastita bića, drugi dio sebe sama, te od sreće i zanosa izgovara prvu i najljepšu ljubavnu pjesmu: *Gle, evo kosti od mojih kostiju, mesa od mesa mojega! Ženom neka se zove, od čovjeka kad je uzeta!* (Post 2, 23)

Adam, „iš“ što znači „čovjek“, daje ženi ime „iššah“, „čovječica“, jer je od čovjeka uzeta. Davanjem imena ženi Adam prihvaća ženu, Evu, kao svoju sretnu polovicu, svoju ljubav.³⁹ Premda je žena dio njega, jer je od njega uzeta, ipak u njoj vidi i bipolarnost spolova koja ih dijeli, zato joj daje ime koje označava tu sličnost i različitost. Time se naglašava tijesno i prisno jedinstvo između muža i žene u braku, koje je jače od svake rodbinske veze, pa i roditeljske ljubavi.⁴⁰ Čovjek se ne može nagledati svoje žene. Bračna ljubav se nenadano rascvate u ljudskom srcu, snažna je, tajanstvena, dolazi odozgo i proizlazi iz same ljudske naravi. Sam Bog ju je usadio u srce čovjeku. Seksualnost i bračna ljubav zahvaćaju cijelo ljudsko biće, njegove misli, čini, djela i vode do zajedništva ljubavi, do braka.⁴¹

Stoga će čovjek ostaviti oca i majku da prione uza svoju ženu, i bit će njih dvoje jedno tijelo. (Post 2,24) Papa Franjo naglašava da taj susret koji lijeći čovjekovu samoću, dovodi do stvaranja nove obitelji i rađanja. Glagol prionuti u hebrejskom označava tjelesno i duhovno prijanjanje, znači da se bračno sjedinjenje ostvaruje ne samo u njegovoj spolnoj dimenziji, nego i u njegovom dragovoljnom darivanju ljubavi. Plod te ljubavi gdje njih dvoje „postaju jedno tijelo“ može biti vidljivo u njihovom tjelesnom zagrljaju, u jedinstvu srca ili života i naravno u njihovom djetetu koje u sebi nosi dva „tijela“, ujedinjujući njih dvoje bilo genetski bilo duhovno.⁴² I Post 1 i Post 2 potvrđuju da je sam Bog autor seksualnosti i bračne ljubavi. One su svete jer ih je Bog stvorio i posvetio. U monogamnom i nerazrješivom braku bračna ljubav i seksualnost dobivaju svoje puno značenje: zapečaćuju u tijelu međusobne odnose supružnika i po plodnosti vrše jednu od bitnih društvenih uloga u svijetu, napučuju zemlju.⁴³

³⁸ Đ. HRANIĆ, *Čovjek – slika Božja. Teološka antropologija Ivana Pavla II.*, u: *Diacovensia* 1 (1993) 1, str. 32-33.

³⁹ Usp. C. TOMIĆ, *Biblijska vizija ljubavi i braka*, str. 554.

⁴⁰ Usp. N. BULAT, *Sakramentalnost kršćanske ženidbe*, str. 313.

⁴¹ Usp. C. TOMIĆ, *Biblijska vizija ljubavi i braka*, str. 554.

⁴² Usp. AL, br. 13.

⁴³ Usp. C. TOMIĆ, *Biblijska vizija ljubavi i braka*, str. 554-555.

2. Usmjerenost ljudske spolnosti prema braku

Čovjek kao ljudsko biće je cjelovita osoba. Dakle, čovjek ne samo da ima dušu i tijelo, nego čovjek jest i duša i tijelo.⁴⁴ Tijelo ima i antropološku i teološku vrijednost.⁴⁵ Prilikom stvaranja čovjeka na svoju sliku, slika Božja je utisnuta u ljudsko tijelo, stoga je tijelo nedvojbeni znak slike Božje. Tijelo, dakle, ima teološko značenje jer pridonosi da se objavi Bog i njegova stvarateljska ljubav, ukoliko očituje stvorenjski značaj čovjeka i njegovu ovisnost o temeljnom daru, daru ljubavi. „Evo što je tijelo: svjedok ljubavi kao temeljnog dara, pa zato i svjedok ljubavi kao izvora iz kojeg je proisteklo i samo to darivanje.“⁴⁶ Tijelo, međutim, ima i antropološko značenje, jer tijelo otkriva čovjeka, izražava njegovu osobnost, otkriva smisao njegova života i poziva. Tjelesnost je osobit način postojanja i djelovanja vlastit ljudskom duhu. Prema tome, tijelo je prvi Božji glasnik samome čovjeku, praskrament, koji u vidljivom svijetu prenosi nevidljivo otajstvo odvjeka u Bogu skriveno.⁴⁷ Upravo u tom tjelesno-duhovnom jedinstvu čovjek je pozvan na ljubav i sebedarje.⁴⁸

Dakle, Bog koji je Ljubav, stvara čovjek na svoju sliku iz ljubavi i za ljubav. Čovjek koji je plod Božje ljubavi, stvoren je da bi ljubio, te je poziv i njegova duboka potreba, ljubiti i biti ljubljen, to jest darivati se u ljubavi i biti obdaren ljubavlju druge osobe.⁴⁹ Bog stvara čovjek u biseksualnoj dvostrukosti svojega postojanja: kao muškarca i kao ženu.⁵⁰ „Žensko i muško obilježje darovi su koji se nadopunjuju i po njima je ljudska spolnost sastavni dio stvarne sposobnosti za ljubav koju je Bog upisao u muškarca i ženu.“⁵¹ Dakle, ljubav koja se izriče u susretu muškarca i žene, Božji je dar, pozitivna snaga koja je usmjerena prema njihovu sazrijevanju kao osoba, dragocjena zaliha za sebedarje na čije su ispunjenje jednako pozvani i muškarac i žena

⁴⁴ Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2002., br. 8.

⁴⁵ Usp. *Isto*, br. 8.; SVETI ZBOR ZA KATOLIČKI ODGOJ, *Odgojne smjernice o ljudskoj ljubavi*. Obris spolnoga odgoja, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1996., br. 22.-23.

⁴⁶ *Isto*, br. 23.

⁴⁷ Usp. *Isto*, br. 22.

⁴⁸ PAPINSKO VIJEĆE ZA OBITELJ, *Ljudska spolnost: istina i značenje*. Odgojne smjernice u obitelji, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1997., br. 10.

⁴⁹ Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj*, br. 4.

⁵⁰ Usp. *Isto*, br. 8.

⁵¹ PAPINSKO VIJEĆE ZA OBITELJ, *Ljudska spolnost: istina i značenje*, br. 10.

radi ostvarivanja svoje vlastite egzistencije. Budući da ljudska ljubav obuhvaća i tijelo, spolnost nije tek nešto biološko, nego se ponajviše odnosi na nutarnju jezgru osobe.⁵²

Spolnost je sastavni dio čovjekove osobnosti, njegova načina bivovanja, izražavanja, ophođenja s drugima i življenja bračne ljubavi.⁵³ Tijelo prožeto spolnošću izražava čovjekov poziv na ljubav i na uzajamno sebedarje, tj. poziva muža i ženu na njihov osnovni poziv na plodnost.⁵⁴ Ljubav kao sebedarje ima svoje utjelovljenje u zaručničkom značenju tijela u koje se upisuje muško i žensko obilježje.⁵⁵ Spolna razlika označava različitost, ali u jednakosti naravi i dostojanstva. Što znači da se „spolovi međusobno upotpunjuju: istodobno su slični i različiti; nisu istovjetni, ali su jednaki u dostojanstvu osobe, jednaki su da bi se mogli sporazumjeti, a različiti da se međusobno upotpune.“⁵⁶ Dakle, biti muško ili žensko darovi su koji se nadopunjuju, a ljudska spolnost je sastavni dio potrebe za ljubavlju koju je Bog upisao u čovjeka prilikom stvaranja.⁵⁷ „Ljudsko tijelo sa svojim spolom te njegovo muško i žensko obilježje, viđeno u samom otajstvu stvaranja, nije tek izvor plodnosti i rađanja, kao u čitavom naravnom redu, već od početka sadrži zaručničko svojstvo, tj. sposobnost izražavanja ljubavi: baš one ljubavi u kojoj čovjek – osoba postaje dar i po tom daru ostvaruje smisao svojega postojanja i življenja.“⁵⁸ Prema tome, tijelo je dar predodređen da bude darovan, a spolnost je znak i potvrda tijela kao dara. Muž i žena, u čije je biće utisnut zakon darivanja, ulaze u uzajamno darivanje, i postajući darom, te primajući dar stvaraju zajedništvo osoba, tj. brak.⁵⁹

Ljudska spolnost je jedno Dobro, koje je Bog vidio kao „vrlo dobro“, kada je stvorio čovjeka na svoju sliku kao muško i žensko.⁶⁰ Prema tome, muž i žena su pozvani da na dvojak način ostvare dioništvo na božanskom Biću; znači ne samo kao pojedinačne osobe, nego i kao par, zajednica ljubavi, odnosno bračna zajednica.⁶¹ Muž i žena u braku, usmjereni na združenost i plodnost, imaju udjela na stvoriteljevoj Božjoj

⁵² Isto, br. 3.

⁵³ Usp. Isto, br. 10.; SVETI ZBOR ZA KATOLIČKI ODGOJ, *Odgojne smjernice o ljudskoj ljubavi*, br. 4.

⁵⁴ Usp. Isto, br. 24.

⁵⁵ Usp. PAPINSKO VIJEĆE ZA OBITELJ, *Ljudska spolnost: istina i značenje*, br. 10.

⁵⁶ SVETI ZBOR ZA KATOLIČKI ODGOJ, *Odgojne smjernice o ljudskoj ljubavi*, br. 25.

⁵⁷ Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj*, br. 8.

⁵⁸ PAPINSKO VIJEĆE ZA OBITELJ, *Ljudska spolnost: istina i značenje*, br. 10; HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj*, br. 8.

⁵⁹ Usp. Isto, br. 8.; Usp. PAPINSKO VIJEĆE ZA OBITELJ, *Ljudska spolnost: istina i značenje*, br. 11.

⁶⁰ Usp. Isto, br. 11.

⁶¹ Usp. SVETI ZBOR ZA KATOLIČKI ODGOJ, *Odgojne smjernice o ljudskoj ljubavi*, br. 26.

ljubavi, tako da zajedništvo s Njim žive preko drugoga.⁶² Spolnost za svoj nutarnji cilj ima ljubav kao darivanje i primanje. Kada se takva ljubav ostvaruje u braku, sebedarje preko spolnosti i tijela izriče komplementarnost i cjelovitost dara, a bračna ljubav postaje snagom, koja obogaćuje muža i ženu i pomaže im da rastu u ljubavi.⁶³ Uporaba spolnosti kao dara, doseže svoje puno značenje kada je ona izričaj osobnog dara muža i žene sve do smrti.⁶⁴ Bračno zajedništvo je zajedništvo koje se temelji na dvostrukosti tjelesne konstrukcije ljudske osobe, stvorene kao muškarac i kao žena. To znači da čovjek upoznaje samoga sebe tek u zajedništvu s drugom osobom. Za otkrivanje vlastitog identiteta potrebna mu je „pomoć kao što je on“. Ovdje se radi o uzajamnom samodarivanju u zajedništvu osoba. Zatim to znači da je ljudska osoba definirana svojim spolnim obilježjem.⁶⁵ Čovjek kao slika Božja ne može se u potpunosti ostvariti kad je sam, nego se u potpunosti ostvaruje samo postojeći s nekim i za nekoga, tj. u bračnoj zajednici.⁶⁶ „Tjelesno sjedinjenje muškarca i žene potvrđuje i produbljuje njihovo zajedništvo, te obogaćuje supružnike. Svojom spolnošću njih dvoje na vidljiv način izražavaju i ostvaruju vlastita bića stvorena za ljubav i darovanost. Tjelesna intimnost snaga je koja pridonosi osobnom rastu supružnika i njihova bračna zajedništva te ostvarenju braka i njihova obiteljskog zajedništva kao središta civilizacije ljubavi.“⁶⁷

Papa Franjo govoreći o odnosu spolnosti i braka potvrđuje nauk crkvenih dokumenata. Najprije se poziva na *Gaudium et spes* te kaže: „Ženidba je intimna zajednica bračnog života i bračne ljubavi, stavljajući ljubav u središte obitelji. Prava ljubav između muža i žene, podrazumijeva uzajamno darivanje, uključuje i upotpunjuje spolnu dimenziju i čuvstvenost, odgovarajući na Božji naum.“⁶⁸ Zatim se poziva na *Humanae vitae* i dodaje da je ona rasvijetlila vezu između bračne ljubavi i začeca, te da bračna ljubav traži od muža i žene svijest o njihovom poslanju odgovornog roditeljstva koje treba ispravno shvatiti.⁶⁹ Papa spominje i *Familiaris consortio* koji govoreći o

⁶² Usp. *Isto*, br. 26.

⁶³ Usp. PAPINSKO VIJEĆE ZA OBITELJ, *Ljudska spolnost: istina i značenje*, br. 11.

⁶⁴ Usp. *Isto*, br. 3.

⁶⁵ Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj*, br. 8.

⁶⁶ Usp. PAPINSKO VIJEĆE ZA OBITELJ, *Ljudska spolnost: istina i značenje*, br. 12.

⁶⁷ HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj*, br. 8.

⁶⁸ AL, br. 67.; GS, br. 48-49.

⁶⁹ Usp. AL, br. 68.; PAVAO VI., *Humanae vitae*. Enciklika o ispravnoj regulaciji poroda, Hrvatsko književno društvo sv. Ćirila i Metoda, Zagreb, 1968., br. 10. (dalje u tekstu HV)

bračnoj ljubavi kaže da “bračni drugovi u svojoj uzajamnoj ljubav, primaju dar Kristova Duha i žive svoj poziv na svetost.”⁷⁰ Nadalje se poziva na *Deus caritas est* koji kaže da “brak utemeljen na isključivoj i konačnoj ljubavi postaje slika odnosa Boga i njegova naroda i obratno: način na koji Bog ljubi postaje mjera ljudske ljubavi.”⁷¹ Neovisno o crkvenim dokumentima papa dalje naglašava da je za ženidbene drugove spolno združivanje s ljubavlju i posvećeno sakramentom put rasta u milosnom životu. Supružnici smisao i vrijednost njihovog spolnog združivanja izražavaju u riječima privole, kojima su jedno drugo prihvatili i jedno se drugom predali, da bi im sve u životu bilo zajedničko. Sklapajući brak muž i žena daju potpuni smisao spolnosti i oslobađaju je od svake dvoznačnosti. Supružnici su pozvani odgovoriti na Božji dar s kreativnošću, predanošću, ustrajnošću i svakodnevnom borbom.⁷² Papa nadalje naglašava kako se naravnu ženidbu može u punini shvatiti tek u svijetlu njezina sakramentalnog dovršenja. Papa smatra prikladnim tumačiti naravna svojstva ženidbe koja su supružničko dobro i uključuju jedinstvo, vjernost, nerazrješivost i otvorenost životu kristocentrično. Zatim naglašava da bi i u drugim kulturama trebalo razabirati nazočnost „sjemenki Riječi“, posebno po pitanju braka i ženidbenih obrazaca, jer sigurno da i tamo postoje neke dobre sastojnice.⁷³ Nadalje: „svaka osoba koja želi u ovom svijetu zasnovati obitelj koja uči djecu da se raduju svakom djelu kojim se želi pobijediti zlo – obitelj koja pokazuje da je Duh živ i da djeluje – naići će na naše poštovanje i zahvalnost, bez obzira na to kojem narodu, vjeri ili religiji pripada!”⁷⁴

3. Obilježja bračne ljubavi u naravnom redu

Papa Pavao VI. u enciklici *Humanae vitae* navodi osnovna obilježja bračne ljubavi. Možemo reći da su to temelji bračne ljubavi. Bračna ljubav je, prije svega, potpuno ljudska ljubav, što znači da je istovremeno i osjetilna i duhovna, zahvaća cijelog čovjeka. Budući da čovjek nije samo duša ili samo tijelo, nego u čovjeku postoji čvrsto jedinstvo, pa je čovjek istovremeno i duša i tijelo, bračna ljubav je osjetilna jer je čovjek tijelo i duhovna jer je čovjek duša.⁷⁵ „Ona dakle nije puki nagon naravi ili

⁷⁰ AL, br. 69; IVAN PAVAO II., *Obiteljska zajednica - Familiaris consortio*. Apostolska pobudnica o zadaćama kršćanske obitelji u suvremenom svijetu, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1981., br. 13. (dalje u tekstu FC)

⁷¹ AL, br. 70.

⁷² Usp. *Isto*, br. 74.

⁷³ Usp. *Isto*, br. 77.

⁷⁴ *Isto*, br. 77.

⁷⁵ V. FRKIN, *Bitne oznake bračne ljubavi*. Zaručnicima i bračnim parovima, Župski ured Đakovački Selci, Đakovački Selci, 1990., str. 15.

osjećaja, nego je također i u prvom redu čin slobodne volje, koji ide za tim, da se u radostima i bolima svakidašnjeg života ne samo održi, nego i da raste, tako da bračni drugovi postanu jedno srce i jedna duša i da zajednički postignu svoje ljudsko savršenstvo.⁷⁶ Da bi bračni drugovi zajedno sazreli u bračnoj ljubavi potrebno je međusobno poštovanje, nesebičnost, pomoć, izmjena misli, osjećaja, rada...⁷⁷

Posvemašnja bračna ljubav je poseban oblik prijateljstva u kojem bračni drugovi nesebično sve dijele. To je ljubav u kojoj darivanjem sebe obogaćujemo svog bračnog druga, kojeg istinski ljubimo, ne radi onoga što od njega dobijemo, nego radi njega samoga.⁷⁸ Posvemašnja ljubav ne poznaje sebičnost i egoizam, nego gleda kako će ugoditi svom bračnom drugu da bi im život bio lakši i ugodniji, a samim tim i sretniji. Ljubav koja ide za sjedinjenjem muža i žene u jedno tijelo. Dakle, ovdje se radi o bračnom darivanju gdje su muž i žena sasvim ravnopravni. Darivanje u braku muža i ženu smiruje i tjelesno i duhovno.⁷⁹

Vjerna i isključiva bračna ljubav je ljubav koju si zaručnici obećaju u sakramentu ženidbe. Ljubav do smrti. To je ona ljubav koja je u skladu s naravi braka⁸⁰ i koja je izvor trajne sreće za supružnike.⁸¹ Po ženidbenom savezu muž i žena „više nisu dva, nego jedno tijelo“. Tim intimnim sjedinjenjem kao uzajamnim darivanjem dviju osoba usmjerenim ka rađanju i odgoju djece, njihova zajednica postaje neraskidiva i zahtjeva potpunu vjernost supružnika.⁸² „Bračna ljubav uključuje potpuno i bezuvjetno uzajamno predanje duše i tijela, te je ona po svojoj naravi isključiva. Riječ je o darivanju osobe osobi.“⁸³ Sama bračna ljubav kaže „zauvijek“, jer iskustvo ljubavi između muškarca i žene teži k vječnosti.⁸⁴ Mogli bismo reći da vjernost i isključivost uvelike ovise o prva dva obilježja bračne ljubavi. Dakle, ljudskost i posvemašnost ljubavi omogućuju i olakšavaju vjernost i isključivost ljubavi. Pavao VI. govori da vjernost ponekad može biti teška, čovjek se s njom ne rađa, nego ju bračni drugovi

⁷⁶ HV, br. 9.

⁷⁷ V. FRKIN, *Bitne oznake bračne ljubavi*, str. 15.

⁷⁸ Usp. HV, br. 9.

⁷⁹ Usp. V. FRKIN, *Bitne oznake bračne ljubavi*, str. 17., 19., 34.

⁸⁰ Usp. *Katekizam Katoličke Crkve*, Hrvatska biskupska konferencija -Glas koncila, Zagreb, 1994., br. 1646. (dalje u tekstu KKC)

⁸¹ Usp. HV, br. 9.

⁸² Usp. GS, br. 48; Usp. KKC, br. 1646.

⁸³ HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj*, br. 9.

⁸⁴ Usp. S. KAMPOWSKI, *Cjelovitosti i ljepota ljudske ljubavi prema Božjem planu u crkvenom učiteljstvu od Humanae vitae do Deus caritas est*, u: *Humanae vitae za sva vremena. Ljudska spolnost življena u velikodušnosti i razboritosti*, P.-K. Hodžić (ur.), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2013., str. 38.

postižu svojom zrelošću i karakterom. Ona je znak plemenitosti i duševne veličine. Za bračne drugove vjernost je zadatak i cilj za koji se isplati žrtvovati. Vjernost čuva brak, čuva obiteljsku sreću, smiruje srce i ispunjava ga radošću, dok nevjernost može trenutačno smiriti tjelesno, ali nakon toga ostaje duševna opterećenost, raskidanost, nezadovoljstvo, ljubomora, pa i rastava braka.⁸⁵

Plodna ljubav je ona bračna ljubav koja se ne iscrpljuje u zajedništvu bračnih drugova, nego se nastavlja u djeci.⁸⁶ Po svojoj najintimnijoj strukturi bračna ljubav se ne može zatvoriti u samu sebe tako da se sva iscrpi u uzajamnom darivanju dviju osoba.⁸⁷ „Brak i bračna ljubav po svojoj su naravi usmjereni prema rađanju i odgajanju potomstva.“⁸⁸ Djeca su, bez sumnje, najizvrsniji dar ženidbe te uvelike pridonose dobru samih roditelja. U dužnosti prenošenja i odgajanja ljudskog života, što valja smatrati njihovim osebujnim poslanjem, supruzi znaju da su suradnici ljubavi Boga Stvoritelja.⁸⁹ To je najljepša suradnja na Božjem stvaralačkom djelu, jer je bračna ljubav sredstvo preko kojeg Bog stvara nove osobe „na svoju sliku“.⁹⁰ Plodna ljubav je plod i znak bračne ljubavi.⁹¹ Prava bračna ljubav traži da se utjelovi, dokaže i rascvjeta u novom životu, u plodu te svoje ljubavi. Ako se muž i žena iskreno vole, rado će primiti plod Božje i svoje ljubavi – dijete.⁹² Dijete još više obogaćuje, povezuje i produhovnjuje ljubav svojih roditelja.⁹³

Ženidba, međutim, nije ustanovljena samo radi rađanja djece. Svrha ženidbe je prije svega bračna ljubav, odnosno čuvanje i sazrijevanje te uzajamne ljubavi supružnika. Stoga i kad nema djece, ženidba ima jednaku vrijednost i ostaje nerazrješiva čitavog života. Tjelesna neplodnost za bračni par može biti prilika za: usvojenje, pomoć drugim obiteljima, pomoć siromašnoj i hendikepiranoj djeci i sl.⁹⁴

⁸⁵ V. FRKIN, *Bitne oznake bračne ljubavi*, str. 33-34.

⁸⁶ Usp. HV, br. 9.

⁸⁷ Usp. I. FUČEK, *Predbračna ljubav. Bračna ljubav*, Verbum, Zagreb, 2005., str. 339.

⁸⁸ RF, br. 42.

⁸⁹ GS, br. 50.; Usp. KKC, br. 1652.

⁹⁰ Usp. C. TOMIĆ, *Biblijska vizija ljubavi i braka*, str. 554-555

⁹¹ Usp. FC, br. 28.

⁹² V. FRKLIN, *Bitne oznake bračne ljubavi*, str. 47-48.

⁹³ Usp. C. TOMIĆ, *Biblijska vizija ljubavi i braka*, str. 554-555

⁹⁴ Usp. XIV. OPĆA REDOVITA SKUPŠTINA BISKUPSKE SINODE, *Relatio finalis*. Zaključno izvješće biskupske sinode, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2016., br. 14. (dalje u tekstu RF)

4. Odgovorno roditeljstvo i pitanje bračnog čina u naravnom redu

U današnje vrijeme kada mnogi supružnici pod pojmom bračne ljubavi podrazumijevaju kontracepciju, pobačaj, sterilizaciju i sl. potrebno je progovoriti i o odgovornom roditeljstvu i pitanju bračnog čina. Kada je na samom početku Bog stvorio čovjeka na svoju sliku kao „muško i žensko“ ustanovio je brak, i kada ih je zatim blagoslovio i rekao „plodite se i množite“ (Post 1,28), odmah je u samu ljudsku narav upisao da njihova bračna ljubav ima za cilj i svrhu rađanje novog života.⁹⁵ Papa Franjo naglašava: „Na taj način Stvoritelj je muškarca i ženu učinio suradnicima u svojem stvoriteljskom djelu i sredstvima svoje ljubavi, povjerivši im odgovornost za budućnost čovječanstva putem prijenosa ljudskog života.“⁹⁶ Dakle, brak i bračna ljubav po svojoj su naravi usmjereni na rađanje i odgajanje djece.⁹⁷

4.1. Pitanje bračnog čina

Čovjek ne samo da ima dušu i tijelo, nego čovjek jest i duša i tijelo. Bog stvara čovjek u biseksualnoj dvostrukosti: kao muško i kao žensko.⁹⁸ „Žensko i muško obilježje darovi su koji se nadopunjuju i po njima je ljudska spolnost sastavni dio stvarne sposobnosti za ljubav koju je Bog upisao u muškarca i ženu.“⁹⁹ Spolnost je sastavni dio čovjekove osobnosti, njegovog načina bivovanja, izražavanja, ophođenja s drugima i življenja bračne ljubavi.¹⁰⁰ Tijelo pridonosi otkrivanju smisla života i čovjekova poziva.¹⁰¹ Tijelo je dar predodređen da bude darovan, a spolnost je znak i potvrda tijela kao dara. Muž i žena, u čije je biće utisnut zakon darivanja u ljubavi, ulaze u uzajamno darivanje, i postajući darom, te primajući dar stvaraju zajedništvo osoba.¹⁰²

Drugi vatikanski koncil naglašava da su bračni čini kojima se supružnici intimno i čisto sjedinjuju dostojni i časni. „Izvršeni na doista ljudski način, oni označuju i njeguju međusobno darivanje kojim se supruzi radosna i zahvalna srca uzajamno

⁹⁵ Usp. KKC, br. 1652.

⁹⁶ AL, br. 81.

⁹⁷ Usp. KKC, br. 1652; usp. FC, br. 42.

⁹⁸ Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj*, br.8.

⁹⁹ PAPINSKO VIJEĆE ZA OBITELJ, *Ljudska spolnost: istina i značenje*, br. 10.

¹⁰⁰ Usp. SVETI ZBOR ZA KATOLIČKI ODGOJ, *Odgojne smjernice o ljudskoj ljubavi*, br. 4.

¹⁰¹ Usp. *Isto*, br. 22.

¹⁰² Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj*, br. 8.; Usp. PAPINSKO VIJEĆE ZA OBITELJ, *Ljudska spolnost: istina i značenje*, br. 11.

obogaćuju.¹⁰³ Koncil je time neizravno otklonio svaku pomisao na negativnost bračnih čina, kako se kroz povijest na njih gledalo.¹⁰⁴ Crkva nas uči da svaki bračni čin mora biti usmjeren na prenošenje ljudskog života. Budući da je dokazano da postoje plodni i neplodni dani i da iz svakog bračnog čina ne nastaje novi život, oni bračni čini za koje unaprijed znamo da će biti neplodni, nisu manje vrijedni, jer su usmjereni na učvršćivanje bračne ljubavi.¹⁰⁵

Pavao VI. naglašava da je Bog ustanovio dva vida bračnog čina: vid sjedinjenja i vid rađanja. Po zakonima koji su upisani u samu narav muškarca i žene, bračni čin s jedne strane najuže sjedinjuje bračne drugove, dok ih s druge strane osposobljava za rađanje novog života.¹⁰⁶ „Ako se čuvaju obadva bitna vida – vid sjedinjenja i vid rađanja – bračni čin u cijelosti zadržava smisao uzajamne i istinske ljubavi kao i svoju usmjerenost zadaći roditeljstva, na koju je čovjek pozvan.“¹⁰⁷ Možemo uočiti da je još sv. Augustin gledajući na čovjeka kao cjelovito biće, prirodno i nadnaravno, naglasio da po Božjoj volji postoji neraskidiva veza između dvojakog smisla bračnog čina: smisla uzajamnog darivanja muža i žene u ljubavi i smisla rađanja djece. Ta dva čina međusobno se nadopunjuju i čine uzajamnu i istinsku bračnu ljubav.¹⁰⁸ Budući da je Bog ustanovio tu povezanost čovjek je ne smije samovoljno raskinuti.

Premda bračna ljubav nije uvijek plodna na tjelesnoj razini, tj. iz svakog bračnog čina ne nastaje dijete, ona uvijek nosi to značenje. Bračna ljubav je ljubav u kojoj se supružnici promatraju kao potencijalni roditelji. Upravo je poziv na službu majke ili oca ono po čemu se bračna ljubav razlikuje od ostalih vrsta ljubavi. Međutim, ukoliko par povremeno apstinira, jer smatra da sada nije trenutak za još jedno dijete, kada su opet zajedno u prirodno neplodnim danima, njihov čin je i dalje čin bračne ljubavi, jer se još uvijek odnose jedno prema drugom kao potencijalni roditelji.¹⁰⁹ Pavao VI. naglašava: „Kao što, naime, čovjek nad svojim tijelom općenito nema neku neograničenu vlast, tako on također, i svakako na poseban način, nema takve vlasti ni nad svojom sposobnošću rađanja kao takvom, budući da je ona po svojoj naravi usmjerena na

¹⁰³ GS, br.49.; Usp. PAPINSKO VIJEĆE ZA OBITELJ, *Ljudska spolnost: istina i značenje*, br. 14.

¹⁰⁴ Usp. I. ANTUNOVIĆ, *Sakrament ženidbe*, str.197.

¹⁰⁵ Usp. HV, br. 11.

¹⁰⁶ Usp. *Isto*, br. 12.

¹⁰⁷ KKC, br. 2369.

¹⁰⁸ Usp. A. S. BURNSIDE, *Sveti Augustin o nastanku ljudskog života*, u: *Obnovljeni život* 57 (2002) 2, str. 204.

¹⁰⁹ Usp. S. KAMPOWSKI, *Cjelovitost i ljepota ljudske ljubavi prema Božjem planu u crkvenom učiteljstvu od Humanae vitae do Deus caritas est*, str. 39-40.

buđenje ljudskog života kojemu je izvor u Bogu.“¹¹⁰ Bračni čin može biti istinski izraz bračne ljubavi, ukoliko je on osobni dar kojim je moguće izgraditi zajedništvo osoba koje su otvorene prema životu.¹¹¹ „Onaj koji hoće darivati ljubav, mora je i sam primati kao dar.“¹¹²

4.2. Odgovorno roditeljstvo

Prenošenje ljudskog života je prevažna zadaća koju bračni drugovi kao suradnici Boga Stvoritelja izvršavaju s velikom radošću, premda praćeni brojnim problemima. Nakon što je Drugi vatikanski koncil odgovorio na neka pitanja o braku i bračnoj ljubavi papa Pavao VI. ponukan velikim promjenama koje se događaju u društvu, kao što su: porast pučanstva, uvjeti rada i stanovanja, povećane potrebe na gospodarskom i prosvjetnom polju, izmijenjen položaj žene u društvu, drukčije shvaćanje bračne ljubavi, kao i bračnog čina u svijetlu te ljubavi, osjeća potrebu da odgovori na neka goruća pitanja, te izdaje encikliku o ispravnoj regulaciji poroda. Posebno ga zabrinjava napredak u upravljanju prirodnim silama i znanosti, kojima čovjek želi upravljati svojim tjelesnim, psihičkim i društvenim životom, kao i prenošenjem života.¹¹³

Humanae vitae kao i Drugi vatikanski koncil naglašavaju da: „Bračna ljubav traži od bračnih drugova svijest o njihovoj poslanju „odgovornog roditeljstva“ koje se danas s punim pravom toliko naglašava i koje također treba ispravno shvatiti.“¹¹⁴ Papa Franjo naglašava kako je ova enciklika rasvijetlila naravnu vezu između bračne ljubavi i začeca.¹¹⁵ Odgovorno roditeljstvo prije svega označava gospodarenje nad prirodnim nagonima pomoću razuma i slobodne volje, što zahtjeva apstinenciju. Apstinencija ne šteti bračnoj ljubavi, nego joj pridaje višu ljudsku vrijednost; pogoduje razvoju osobnosti bračnih drugova; obogaćuje njihovu duhovnu vrijednost; odbacuje sebičnost i svoju pažnju usmjerava prema bračnom drugu.¹¹⁶

Odgovorno roditeljstvo znači i prihvaćanje brojnog potomstva, ali i zbog ozbiljnih razloga i poštujući moralni zakon odlučivanje o privremenom ili na

¹¹⁰ Usp. HV, br. 13.

¹¹¹ Usp. S. KAMPOWSKI, *Cjelovitost i ljepota ljudske ljubavi prema Božjem planu u crkvenom učiteljstvu od Humanae vitae do Deus caritas est*, str. 40.

¹¹² RF, br. 30.

¹¹³ Usp. HV, br. 2.

¹¹⁴ Usp. GS, br. 50.; Usp., HV, br. 10.; RF, br. 43.

¹¹⁵ Usp. AL, br. 68.

¹¹⁶ Usp. HV, br. 21.

neodređeno vrijeme ne rađanju nove djece.¹¹⁷ Premda im je povjerena zadaća prenošenja života, roditelji po svojoj savjesti, koja je u skladu sa Božjim zakonom i slušajući riječi crkvenog učiteljstva, sami donose ispravan sud o broju djece, vodeći računa o svom osobnom dobru i dobru već rođene djece.¹¹⁸ Brojne obitelji su znak božanskog blagoslova i velikodušnosti roditelja.¹¹⁹ Međutim Koncil razumije i supružnike koji nemaju materijalne mogućnosti za brojno potomstvo. To može dovesti do niza problema: udaljšavanje supružnika, nevjera, zanemarivanje djece i sl.¹²⁰

S druge strane, Crkva dopušta, ako postoje opravdani razlozi kao što su tjelesno ili duševno stanje bračnog druga ili neke vanjske okolnosti, imati ženidbeni odnošaj samo u neplodnim danima i na taj način regulirati broj porođaja. Kod prirodnog planiranja obitelji bračni drugovi se služe moću dobivenom od prirode, dok kod umjetnog reguliranja poroda služe se sredstvima koji se protive naravnom i moralnom zakonu. Dakle, Crkva dopušta bračnim drugovima da se odreknu korištenja braka u plodnim danima, zbog opravdanog razloga, dok s druge strane dopušta korištenje braka u neplodnim danima radi iskazivanja bračne ljubavi i očuvanja uzajamne vjernosti.¹²¹ Potrebno je još naglasiti da su u odgoju djece potrebna oba roditelja, sve dok djeca ne odrastu i počnu samostalno donositi odluke o svom životu. Roditelji ne smiju prisiljavati svoju djecu na brak ili izbor bračnog druga, ali su dužni dati im savjet.¹²²

¹¹⁷ Usp. *Isto*, br. 10.

¹¹⁸ Usp. *Isto*, br. 10.; Usp. GS, br. 50.

¹¹⁹ Usp. *Isto*, br. 50.

¹²⁰ Usp. *Isto*, br. 51.

¹²¹ Usp. HV, br. 16.

¹²² Usp. GS, br. 52.

II. BRAČNA LJUBAV U NADNARAVNOM REDU

Sveto pismo za kršćanski pojam ljubavi koristi novi pojam agape (*agapein*). Agape je ljubav koja izvire iz izvora ljubavi, Boga, koji je čista Ljubav, a sve ostale su odsjev te ljubavi. To je ona bračna ljubav koja je karakteristična samo za kršćansku sakramentalnu ženidbu i upravo po njoj se kršćanska sakramentalna ženidba razlikuje od ženidbe svih drugih ljudi, tj. nekršćana.

1. Biblijsko – novozavjetna polazišta

Kristovim dolaskom na zemlju nastupaju posljednja vremena, nastupa Božje kraljevstvo na zemlji. Isus Krist u svojoj krvi stvara Novi savez s novim Izraelom, Crkvom. Svojim vazmenim otajstvom donosi spasenje svima i obnavlja sve ono što je bilo narušeno istočnim grijehom, pa tako i brak i bračnu ljubav. Dakle, Isus potvrđuje ustanovu ženidbe i bračne ljubavi, vraća ju u prvobitni Božji naum i uzdiže na dostojanstvo sakramenta.¹²³

1.1. Bračna ljubav u Poslanici Efežanima

Poslanicu Efežanima napisao je sveti Pavao. To je najljepši tekst koji govori o bračnoj ljubavi i obitelji.¹²⁴ Pavao naglašava: *Žene (neka budu podložne) svojim muževima kao u Gospodinu! Jer muž je glava žene kao i Krist Glava Crkve – On, Spasitelj Tijela. Pa kao što se Crkva podlaže Kristu, tako i žene muževima u svemu! (Ef 5,22-24)* Podložnost žene mužu, nije isto što i podložnost djece roditeljima. *Hypotasso* je podložnost koja pretpostavlja razumijevanje, dogovor, uzajamno poštovanje, ljubav, vjernost i slaganje. Žena je podložna mužu „kao Gospodinu“, time se potvrđuje da muž i žena svojim bračnim savezom očituju odnos koji postoji između Krista i Crkve. Kao što je Crkva podložna Kristu u svemu, tako i žena treba biti podložna mužu u svemu, jer muž je glava žene kao i Krist glava Crkve. Ovime se želi naglasiti podložnost i vidljivo jedinstvo koje postoji između glave i tijela, tj. između Krista i Crkve, muža i žene.¹²⁵ Žena se ne mora pokoravati mužu, ako je to usmjereno protiv nje osobno, ako vrijeda

¹²³ Usp. C. TOMIĆ, *Biblijska vizija ljubavi i braka*, str. 558.

¹²⁴ Usp. M. SRAKIĆ, „Život biraj!“, str. 26.

¹²⁵ Usp. I. ANTUNOVIĆ, *Sakrament ženidbe*, str. 76.

njeno ljudsko dostojanstvo i onemogućuje njezinu ulogu u obitelji. Vidimo da je Pavao ustao u žensku obranu u obitelji.¹²⁶

Tekst Poslanice Efežanima predstavlja vrhunac nauke o braku u Novom zavjetu. Pavao nam ovdje donosi i definiciju bračne ljubavi: *Muževi ljubite svoje žene kao što je Krist ljubio Crkvu te sebe predao za nju. (Ef 5, 25)* Podložnost žene mužu je odgovor na muževu ljubav prema ženi. To je ljubav s kojom je Krist ljubio svoju Crkvu, nesebična ljubav (*agape*), koja je usmjerena isključivo na dobro druge osobe.¹²⁷ Kristova ljubav (*agape*) prema Crkvi je: posvemašnja i posvetiteljska – dao je svoj život za nju da je posveti, osobna, ujediniteljska, plodna nadnaravnim životom. Bračna ljubav između muža i žene mora simbolizirati tu i takvu ljubav. *Agape* označava istinsko predanje i uzajamno darivanje dviju osoba iz koje mora biti isključen svaki pogubni erotizam i egoizam.¹²⁸ Ljubav Krista prema Crkvi, treba biti izvor i pravilo muževe ljubavi prema ženi.¹²⁹

Možemo primijetiti da ovdje više ne dominira slika glave i tijela, nego Krist kao muž ili zaručnik i Crkva kao žena ili zaručnica. Krist je jedini svet i posvetio je svoju zaručnicu, dajući svoj život za nju kako bi bila bez bore i ljage. Zahvaljujući Kristovu otkupljenju, koje je plod njegove žrtve na križu, cijelo čovječanstvo je postalo njegova zaručnica. Kristova zaručnica, Crkva, rađa se po sakramentu krštenja, odnosno po krštenju se događa uranjanje u otajstvo Isusove muke, smrti i uskrsnuća.

Kao što je Krist očistio i hranio Crkvu, kao svoje tijelo, koje zajedno s njim čini „jedno tijelo“, tako i muževi trebaju ljubiti svoje žene. Ljubiti vlastitu ženu, znači ljubiti vlastito tijelo. Sklapanjem bračnog saveza sa ženom muževi se obvezuju na ljubav kakvom je Krist ljubio Crkvu.¹³⁰ *Ta nitko nikada ne mrzi svoga tijela, nego ga hrani i njeguje kao i Krist Crkvu. Doista mi smo udovi njegova Tijela! Stoga će čovjek ostaviti oca i majku da prione uza svoju ženu; dvoje njih bit će jedno tijelo. Otajstvo je to veliko! Ja smjeram na Krista i Crkvu, dakle, neka svaki od vas ljubi svoju ženu kao samog sebe, a žena neka poštuje svog muža (Ef 5, 21-33).*

¹²⁶ Usp. M. SRAKIĆ, „Život biraj!“, str. 27.

¹²⁷ Usp. I. ANTUNOVIĆ, *Sakrament ženidbe*, str. 76-77.

¹²⁸ Usp. C. TOMIĆ, *Biblijska vizija ljubavi i braka*, str. 559.

¹²⁹ Usp. M. SRAKIĆ, „Život biraj!“, str. 27.

¹³⁰ Usp. I. ANTUNOVIĆ, *Sakrament ženidbe*, str. 76, 80-81.

Riječ *mysterion* označava vjerski simbol, figurativni znak neke više i svete stvarnosti. Bračna ljubav između muškarca i žene je figurativni znak jedinstva Krista i Crkve.¹³¹ Bračni savez nije samo simbol jedinstva Krista i Crkve, nego i prostor u kojem se to jedinstvo ostvaruje kroz povijest. To jedinstvo se nigdje ne ostvaruje u tolikoj mjeri kao što se ostvaruje u bračnom savezu. Brak je veliki misterij, jer se ljubav među trima osobama Presvetog Trojstva na tajanstven način kroz povijest objavljuje i otkriva kroz bračnu ljubav i obiteljski život. Bračna ljubav je odraz trojstvene Božje ljubavi.¹³²

„Ako je Crkva tijelo Kristovo i, ako se između Krista i Crkve ostvaruje najveće jedinstvo što postoji – sjedinjenje muža i žene u isto tijelo, iz toga slijedi da ljubav što je Krist daje svojoj Crkvi odsijeva u tom jednom tijelu. Krist sebe ne može ljubiti, a da u isto vrijeme ne ljubi svoju Crkvu. To se isto događa i u kršćanskoj ženidbi. Budući da muž i žena čine jedno tijelo, ljubav koju muž pokazuje prema ženi nužno se vraća prema njemu samome. Ljubav koja prožima kršćanskog supruga nošena je jednim zanosom i na njegovu ženu, ali budući da i ona s mužem sačinjava jedno tijelo, ta se ljubav vraća i prema mužu. Muž mora ljubiti svoju ženu, ne kao što ljubi svoje tijelo, nego jer je ona za njega kao njegovo vlastito tijelo.“¹³³

1.2. Bračna ljubav u Prvoj poslanici Korinćanima

Prvu poslanicu Korinćanima napisao je Pavao Crkvi u Korintu. U ovoj poslanici nalazimo nekoliko bitnih točaka koje se odnose na brak i bračnu ljubav.

Dobro je čovjeku ne dotaći ženu. Ipak, zbog bludnosti, neka svaki ima svoju ženu i svaka neka ima svoga muža. (1 Kor 7, 1-2) Pavao osuđuje one koji misle da je brak zlo, odobrava brak kao vrijednost i preporučuje ga kao sredstvo protiv bludnosti, za one koji u njemu vide svoj životni poziv. Kršćanski brak je monogamna zajednica, tj. muž ima jednu ženu, a žena jednog muža.

Pavao naglašava ravnopravnost između muža i žene u braku. „*Muž neka vrši dužnost prema ženi, a tako i žena prema mužu. Žena nije gospodar svoga tijela, nego muž, a tako ni muž nije gospodar svoga tijela, nego žena. Ne uskraćujte se jedno drugome, osim po dogovoru, povremeno, da se posvetite molitvi pa se opet združite da vas Sotona ne bi napastovao zbog vaše neizdržljivosti.*“ (1 Kor 7, 3-5) Kršćanski brak je

¹³¹ Usp. N. BULAT, *Sakramentalnost kršćanske ženidbe*, str. 312.

¹³² Usp. I. ANTUNOVIĆ, *Sakrament ženidbe*, str. 78-79.

¹³³ M. SRAKIĆ, „Život biraj!“, str. 28-29.

životni savez, uzajamno predanje i prihvaćanje drugoga. Žena nije gospodar svoga tijela, kao ni muž svoga. Na temelju toga kanonsko pravo brak definira ugovorom kojim se pretpostavlja međusobno pravo na tijelo. Bračni odnosi između supružnika su pozitivni, zakoniti i obavezni, a uzdržljivost se dopušta samo uz tri uvjeta: po dogovoru, na neko vrijeme i radi intenzivnog duhovnog života.¹³⁴

Možemo uočiti da kod kršćana postoje dva načina življenja seksualnosti: celibat posvećen Bogu i brak sklopljen u Gospodinu.¹³⁵ Pavao daje prednost djevičanstvu, ali smatra da to nije za svakoga i poštuje one koji se žene, jer: „*svatko ima svoj dar od Boga, ovaj ovako, onaj onako.*“ (1 Kor 7, 7) Zatim naglašava da je djevičanstvo prikladno samo za neoženjene, a ostalima preporuča da se ožene kako ne bi izgarali. (1 Kor 7, 9)¹³⁶ Iako prednost daje djevičanstvu, Pavao smatra da je kršćanski brak dobar, jer ima svoje mjesto i određeno značenje u cjelokupnom planu spasenja. Kršćani u svakoj situaciji trebaju živjeti kao zaručnici Kristovi, bilo da su oženjeni, bilo neoženjeni.¹³⁷

Pavao zatim donosi najstariji tekst o nerazrješivosti braka: *A oženjenima zapovijedam, ne ja, nego Gospodin: žena neka se od muža ne rastavlja – ako se ipak rastavi, neka ostane neudana ili neka se s mužem pomiri – i muž neka ne otpušta žene.* (1 Kor 7, 10-11) Nerazrješivost braka potječe izravno od Krista, a ne od njega ili od Crkve. Pavao dopušta „rastavu od stola i postelje“, ali ne i ponovno sklapanje braka.¹³⁸ Krist nije samo osudio rastavu, već je i naglasio da bilo kakav oblik rastave, pa i „rastava od stola i postelje“ nema nikakav učinak na bračni savez, koji ostaje i nakon te rastave, te nije dopušteno sklapanje nove ženidbe. Nerazrješivost je konstitutivni element bračnog saveza i nadilazi sva moguća ograničenja.¹³⁹ Dakle, kršćanski brak je nerazrješiv i nova ženidba je uvijek preljub.¹⁴⁰ To vrijedi samo za kršćanske, ali ne i za mješovite brakove (Pavlova povlastica).¹⁴¹

¹³⁴ Usp. I. ANTUNOVIĆ, *Sakrament ženidbe*, str. 79-80.

¹³⁵ Usp. *Isto*, str. 84.

¹³⁶ Usp. *Isto*, str. 69-70.

¹³⁷ Usp. *Isto*, str. 94-95.

¹³⁸ Usp. *Isto*, str. 71., 103.

¹³⁹ Usp. *Isto*, str. 109-110.

¹⁴⁰ Usp. C. TOMIĆ, *Novozavjetna objava o baku*, u: Crkva u svijetu 8 (1973) 2, str. 132.

¹⁴¹ Usp. I. ANTUNOVIĆ, *Sakrament ženidbe*, str. 71.

1.3. Bračna ljubav kod sinoptika

U sinoptičkim evanđeljima nalazimo nekoliko tekstova koji govore o apsolutnoj nerazrješivosti braka: Mk 10, 2-12; Mt 19, 1-12; 5,32 i Lk 16,18.¹⁴² Raspravu s farizejima nam donose Matej i Marko. Židovi su prema Mojsijevom zakonu imali pravo otpustiti ženu, ako na njoj nađu nešto ružno (Pnz 24, 1-4). Pozadina ove rasprave je činjenica da su tada postojale dvije škole koje su različito tumačile Mojsijev zakon. Škola Šamaja naučava da je ženu moguće otpustiti samo zbog preljuba, dok škola Hillela naučava da je ženu moguće otpustiti iz bilo kojeg razloga. Kada farizeji upitaju Isusa: *Je li dopušteno otpustiti ženu s kojeg god razloga?* (Mt 19,3) i *Je li mužu dopušteno otpustiti ženu?* (Mk 10,2), žele ga iskušati da vide kojoj će se školi prikloniti.¹⁴³ Međutim, Isus se otvoreno suprotstavlja naučavanju i jedne i druge škole s obzirom na rastavu¹⁴⁴ i poziva se na Knjigu Postanka, koja je prethodila Mojsijevom zakonu. *Zar niste čitali: Stvoritelj od početka muško i žensko stvori ih i reče: Stoga će čovjek ostaviti oca i majku da prione uza svoju ženu; i dvoje njih bit će jedno tijelo? Tako više nisu dvoje, nego jedno tijelo. Što, dakle, Bog združi, čovjek neka ne rastavlja.* (Mt 19, 4-6) (Usp., Mk 10, 6-9)

Isus time želi naglasiti da nerazrješivost braka proizlazi iz same ljudske naravi. Kada je Bog na samom početku uspostavio brak i kad je stvorio muža i ženu da budu jedno tijelo, nije imao nakanu o rastavi.¹⁴⁵ Mojsijevo dopuštenje da se otpusti žena bio je ustupak zbog tvrdoće srca.¹⁴⁶ Budući da brak nije ljudska nego Božanska ustanova, a sve što Bog stvara je savršeno, rastava braka se potpuno isključuje iz Božje nakane.¹⁴⁷ Papa Franjo ovdje naglašava da se nerazrješivost ženidbe ne smije shvaćati kao jaram nametnut ljudima, nego kao dar onima koji se združuju u Bogu.¹⁴⁸ Isusove tvrdnje također pretpostavljaju princip monogamije, dok je poligamija uključno zabranjena.¹⁴⁹

Dalje u tekstu evanđelisti nam donose Kristov *logion* o preljubu. Luka navodi da: *Tko otpusti svoju ženu pa se oženi drugom, čini preljub. I tko se god oženi otpuštenom, čini preljub.* (1 Kor 16,18) Iz ovoga vidimo da je ženidba nerazrješiva i

¹⁴² Usp. C. TOMIĆ, *Novozavjetna objava o braku*, str. 131.

¹⁴³ Usp. I. ANTUNOVIĆ, *Sakrament ženidbe*, str. 99-100.

¹⁴⁴ Usp. M. SRAKIĆ, „Život biraj!“, str. 29.

¹⁴⁵ Usp. I. ANTUNOVIĆ, *Sakrament ženidbe*, str. 100.

¹⁴⁶ Usp. AL, br. 62.; Usp. KKC, br. 1614.

¹⁴⁷ Usp. I. ANTUNOVIĆ, *Sakrament ženidbe*, str. 100.

¹⁴⁸ Usp. AL, br. 62.

¹⁴⁹ Usp. M. SRAKIĆ, „Život biraj!“, str. 30.

otpusno pismo ne kida ženidbeni vez.¹⁵⁰ Krist prvo zabranjuje čovjeku koji je otpustio ženu da se ponovno oženi, a nakon toga mu zabranjuje da uzme napuštenu ženu.¹⁵¹ Dakle, ni Krist, ni Crkva ne dopuštaju rastavu.¹⁵²

Marko u svom evanđelju donosi: *Tko otpusti svoju ženu pa se oženi drugom, čini prema prvoj preljub. I ako žena napusti svoga muža pa se uda za drugoga, čini preljub.* (Mk 10,11-12) Budući da Marko piše za vjernike iz poganstva, gdje je i žena imala pravo otpustiti muža,¹⁵³ on jasno naglašava da ne može muž otpustiti ženu, a ni žena muža, jer rastava i drugi brak uvijek su preljub.¹⁵⁴

Matej nam na dva mjesta donosi Kristov logion: *A ja vam kažem: Tko otpusti svoju ženu – osim zbog bludništva – pa se oženi drugom čini preljub.*“ (Mt 19, 9) i „*A ja vam kažem: Tko god otpusti svoju ženu – osim zbog bludništva – navodi je na preljub i tko se god otpuštenom oženi, čini preljub.* (Mt 5,32) Muž je odgovoran za stanje u koje dovodi svoju ženu ako je otpusti, jer ako se ona ponovno uda čini preljub. Mužu ne zabranjuje da se ponovno oženi, ali mu ni ne dozvoljava, jer ženidbeni vez ostaje i nakon otpuštanja, kako za ženu, tako i za muža.

Kao što vidimo kod Mateja možemo uočiti klauzulu „osim zbog bludništva“ oko koje postoje brojne rasprave: jedni je tumače inkluzivno – ne kao iznimku, nego posebnu zabranu; drugi da je to privremena iznimka koja je vrijedila za ondašnja vremena; treći da se radi o „rastavi od stola i postelja“ čime se dopušta mogućnost rastave zbog preljuba, ali ne i mogućnost sklapanja nove ženidbe...

Papa Franjo u *Amoris laetitia* kaže da nam se u Svetom pismu Trojedinu Bog objavljuje s obiteljskim crtama. Obitelj je slika Boga koji je zajedništvo osoba. Na Isusovu krštenju Očev glas označava Isusa kao ljubljenog Sina i u toj ljubavi prepoznavamo i Duha Svetoga (usp. Mk 1, 10-11). Isus Krist koji je otkupio čovjeka od grijeha i u sebi sve pomirio, vratio je ženidbu i obitelj u izvorno stanje i uzdignuo ženidbu na razinu sakramenta. Time je bračna ljubav postala slika njegove ljubavi prema Crkvi (usp. Mt 19,1-12; Mk 10,1-12; Ef 5, 21-32).¹⁵⁵ „Ljudskoj obitelji, koju Krist okuplja oko sebe, vraćena je tako slika i prilika Presvetog Trojstva (usp. Post

¹⁵⁰ Usp. C. TOMIĆ, *Novozavjetna objava o braku*, str. 131.

¹⁵¹ Usp. M. SRAKIĆ, „*Život biraj!*“, str. 30-31.

¹⁵² Usp. I. ANTUNOVIĆ, *Sakrament ženidbe*, str. 99.

¹⁵³ Usp. M. SRAKIĆ, „*Život biraj!*“, str. 30.

¹⁵⁴ Usp. C. TOMIĆ, *Novozavjetna objava o braku*, str. 131.

¹⁵⁵ Usp. AL, br. 71.

1,26). Ženidba i obitelj primaju od Krista, po Crkvi, milost Duha Svetoga da svjedoče evanđelje Božje ljubavi.¹⁵⁶ Imajući stoga u vidu sve do sada rečeno, Isus je naglasio moralnu odgovornost muža i žene i ponovno je dao ženidbi ono dostojanstvo koje je imala prema planu Boga Stvoritelja. Ona je izvor i središte svetog i sretnog obiteljskog života u kome muž i žena služe Bogu istim dostojanstvom i uzajamnom bračnom ljubavlju.¹⁵⁷

2. Nadnaravnost bračne ljubavi

Drugi vatikanski koncil u *Gaudium et spes* govori da Bog poziva zaručnike i supruge da čistom ljubavlju hrane i njeguju zaruke, a nerazdijeljenom ljubavlju brak. Bračna ljubav obuhvaća čitavu osobu. Ona je ljudska, osobna, cjelovita i vjerna. Ljubav koja združuje božansko i ljudsko, i ujedno nadvisuje puko tjelesno, vodi supružnike slobodnom i uzajamnom darivanju samih sebe, prožima sav njihov život, sama se usavršuje i raste svojim izvršavanjem.¹⁵⁸ Po pitanju bračne ljubavi na koncilu je došlo do žustre rasprave, gdje su mišljenja bila podijeljena u tri skupine: a) krajnje konzervativna skupina htjela je da se o ljubavi uopće ne govori, jer stabilnost braka se ne može vezati uz nestabilnu ljubav koja je samo prolazni osjećaj; b) zatim krajnje progresivna skupina koja je smatrala da je ljubav bit braka i gdje nema ljubavi nema ni braka. Što bi moglo voditi prema razrješivosti braka; c) treća skupina u koju se ubraja većina, smatra da je ljubav presudni element braka, duša koja oživljuje bračnu zajednicu, ali to ne znači da je ljubav bit braka i gdje nema ljubavi, nema ni braka.¹⁵⁹

Nadalje Koncil dodaje da bračna ljubav, potvrđena Kristovim sakramentom, tijelom i dušom ostaje nerazrješiva u dobru i u zlu, te isključuje preljub i rastavu.¹⁶⁰ Isto tako, jedinstvo ženidbe koje je Gospodin potvrdio, jasno se pokazuje ako se prizna osobno dostojanstvo žene i muža u uzajamnoj i potpunoj ljubavi.¹⁶¹ „Za dosljedno izvršenje dužnosti toga kršćanskog poziva traži se iznimna krijepest; zbog toga će supruzi milošću okrijepljeni za svet život, ustrajno gajiti i molitvom postići čvrstoću ljubavi, velikodušnost i duh požrtvornosti. Prava će se bračna ljubav više cijiniti i o njoj će se stvoriti zdravo javno mnijenje ako se kršćanski supruzi budu isticali

¹⁵⁶ Isto, br. 71.

¹⁵⁷ M. SRAKIĆ, „Život biraj!“, str. 31-33.

¹⁵⁸ Usp. GS, br. 49.; Usp. I. FUČEK, *Predbračna ljubav. Bračna ljubav*, str. 332.

¹⁵⁹ Usp. I. ANTUNOVIĆ, *Sakrament ženidbe*, str. 197.

¹⁶⁰ Usp. GS, br. 49.

¹⁶¹ Usp. M. SRAKIĆ, „Život biraj!“, str. 42.

svjedočanstvom vjernosti i sloge u toj ljubavi i brižljivošću u odgajanju djece te ako budu pridonijeli svoj dio u nužnoj kulturalnoj, psihološkoj i društvenoj obnovi u prilog ženidbe i obitelji.“¹⁶² Ako mladi u svojoj obitelji steknu takav primjer bračne ljubavi, on će im biti od velike pomoći u budućem životu.¹⁶³

Pojam „misterij braka“ upućuje na to da je iskustvo bračne ljubavi u stanju voditi razum prema transcendentnom. Bračna ljubav ima razotkrivajući karakter, time što je znak. Iskustvo bračne ljubavi je put prema spoznaji Boga Stvoritelja. Bog koji je Ljubav, sve je stvorio iz ljubavi, stoga je Božja ljubav izvorna ljubav koja prethodi svemu i sve pokreće, pa tako i bračnu ljubav. U svakom ljudskom činu ljubavi prisutna je i ljubav Boga Stvoritelja.¹⁶⁴ Dakle, izvor bračne ljubavi je sam Bog koji je Ljubav. Slijedeći dokumente II. vatikanskog sabora, posebno pastoralnu konstituciju *Gaudium et spes*, papa Pavao VI u enciklici *Humanae vitae* naglašava: „Brak nije djelo slučaja ili plod razvitka nesvjesnih prirodnih sila: to je mudra ustanova Stvoritelja, kojoj je svrha da u čovječanstvu ostvaruje njegovu zamisao ljubavi. Uzajamnim samodarivanjem, koje je njima vlastito i isključivo, bračni drugovi teže za takvim zajedništvom osoba kojim se međusobno usavršavaju da surađuju s Bogom u rađanju i odgajanju novih života.“¹⁶⁵

Ivan Pavao II. u apostolskoj pobudnici *Familiaris consortio* naglašava da Bog koji je Ljubav, stvara čovjeka na „svoju sliku“, iz ljubavi i za ljubav. Bog ljubavlju poziva čovjeka na postojanje, i već pri stvaranju u samu ljudsku narav muža i žene upisuje poziv na ljubav, pa prema tome sposobnost i odgovornost ljubavi i zajedništva. Dakle, čovjek koji je plod Božje ljubavi, stvoren je da bi ljubio, te je poziv i njegova duboka potreba, ljubiti i biti ljubljen, tj. darivati se u ljubavi i biti obdaren ljubavlju druge osobe.¹⁶⁶ „Čovjek ne može živjeti bez ljubavi. On ostaje po sebi neshvatljivo biće, njegov je život lišen smisla, ako mu ne biva objavljena ljubav, ako se ne susretne s ljubavlju, ako je ne iskusi i ne učini svojom, ako na njoj živo ne sudjeluje.“¹⁶⁷ „Ljubav je, dakle, temeljni i urođeni poziv svakog ljudskog bića.“¹⁶⁸ Nadalje, čovjek kao cjelovita osoba sastoji se od duše i tijela, dakle čovjek je istovremeno i duša i tijelo,

¹⁶² GS, br. 49.

¹⁶³ Usp. *Isto*, br. 49.

¹⁶⁴ Usp., S. KAMPOWSKI, *Cjelovitosti i ljepota ljudske ljubavi prema Božjem planu u crkvenom učiteljstvu od Humanae vitae do Deus caritas est*, str. 42-43.

¹⁶⁵ HV, br. 8.

¹⁶⁶ Usp. FC, br. 11.; Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj*, br. 4.

¹⁶⁷ FC, br. 18.

¹⁶⁸ PAPINSKO VIJEĆE ZA OBITELJ, *Ljudska spolnost: istina i značenje*, br. 8.

utjelovljeni duh, duša se izražava u tijelu, a tijelo je produhovljeno besmrtnom dušom. Upravo u toj cjelovitosti Bog poziva čovjeka na ljubav.¹⁶⁹ „Bračna ljubav uključuje cjelinu u koju ulaze sve sastojnice osobe – zov tijela i nagona, snaga osjećaja i strasti, težnja duha i volje; ona smjera dubokom osobnom jedinstvu, koje nadilazeći sjedinjenje u jednom tijelu vodi do punog jedinstva srca i duše. Ta ljubav traži nerazrješivost i vjernost u uzajamnom neopozivom darivanju te se otvara plodnosti.“¹⁷⁰ Dakle, bračna ljubav po svojoj naravi zahtjeva jedinstvo i nerazrješivost njihova bračnog zajedništva koje uključuje sav njihov život. Bračno zajedništvo je plod i znak dubokog ljudskog zahtjeva. Bračna ljubav je podržana i prožeta neprestanim unutrašnjim dinamizmom, koji vodi sve prisnijem zajedništvu muža i žene.¹⁷¹ Isus Krist prihvaća to bračno zajedništvo, potvrđuje ga, pročišćuje i uzdiže na razinu sakramenta. Duh Sveti izliven u sakramentalnom slavlju pruža mužu i ženi dar novog zajedništva, zajedništva ljubavi koje je živa slika jedinstva Krista – Glave i Crkve – Tijela. Dar Duha je životno pravilo za kršćanske supružnike, tako da napreduju prema sve bogatijem jedinstvu na svima razinama.¹⁷² Bračna ljubav snažnija je od roditeljske ljubavi i zahtjeva posebnu zajednicu, bračnu zajednicu. Istinska bračna ljubav uvijek zahtjeva jedinstvo: „dvoje u jednom tijelu“. Ona je kao takva nedjeljiva i nerazrješiva, njih su dvoje neka nova osoba, trajna.¹⁷³

Papa Franjo svoj govor o bračnoj ljubavi donosi u četvrtom poglavlju apostolske pobudnice *Amoris laetitia* – „Radost ljubavi“. U tumačenju bračne ljubavi papa započinje s naravnim redom koji je upisan u svakog čovjeka i gotovo uopće ne koristi izraz sakramentalnost ženidbe, tako da nam nije uvijek jasno govori li o naravnoj ili nadnaravnoj ženidbi i bračnoj ljubavi. Međutim, papa tumačenju nadnaravne bračne ljubavi ne pristupa teološki, nego pastoralno, kako bi bračnim parovima i obiteljima na jednostavan način približio što je to zapravo nadnaravna bračna ljubav. Upravo ta naravna bračna ljubav zahtijeva stalnu podršku Crkve, da bi se mogla trajno razvijati i rasti, te na taj način naglašava da je bračna ljubav nadnaravna.¹⁷⁴

¹⁶⁹ Usp. FC, br. 11.

¹⁷⁰ KKC br. 1643 ; Usp. FC, br. 13.

¹⁷¹ Usp. *Isto*, br. 18.; Usp. KKC, br. 1644.

¹⁷² Usp. FC, br. 19.

¹⁷³ Usp. C. TOMIĆ, *Biblijska vizija ljubavi i braka*, str. 554-555

¹⁷⁴ Usp. Đ. HRANIĆ, *Ženidba: prirodni poredak prožet otkupiteljskom milošću*, str.2.

Papino promišljanje nad Hvalospjevom ljubavi sv. Pavla predstavlja uvod za govor o djelotvornoj i dinamičnoj bračnoj ljubavi.¹⁷⁵ Bračna ljubav je ljubav koja ujedinjuje bračne drugove, ljubav obogaćena, posvećena i prosvjetljena sakramentom ženidbe. To je duhovna i žrtvena sjedinjenost koja objedinjuje prijateljstvo i strast i koja ostaje i kad osjećaji oslabe i nestanu.¹⁷⁶ „Duh što ga Gospodin izlijeva, daje im novo srce, te muža i ženu čini sposobnima da se ljube, kao što nas je Krist ljubio. Bračna ljubav dostiže tu puninu kojoj je iznutra usmjerena, djelotvornu bračnu ljubav.“¹⁷⁷ Nadalje, bračna ljubav je slika trojstvene ljubavi koju Bog utiskuje u zaručnike u sakramentu ženidbe. Otac, Sin i Duh Sveti žive u Bogu u savršenom jedinstvu u kojem se očituje otajstvo ženidbe, gdje Bog od dvoje supruge čini jedan život.¹⁷⁸ Mužu i ženi se na temelju tog sakramenta dodjeljuje istinsko poslanje da od svakodnevnih stvari učine vidljivom ljubav kojom Krist ljubi Crkvu.¹⁷⁹ Papa naglašava da nikad ne smijemo miješati različite razine, te od dvije ograničene osobe očekivati da njihova bračna ljubav bude savršena slika ljubavi Krista i Crkve, nego je bračna ljubav: „dinamičan proces koji postupno vodi naprijed, zahvaljujući rastućem ujedinjavanju Božjih darova.“¹⁸⁰

Nakon naše ljubavi prema Bogu, najveći oblik prijateljstva je upravo bračna ljubav.¹⁸¹ Ta povezanost bračne ljubavi s trojstvenom ljubavi, pokazuje da je u samoj naravi bračne ljubavi otvorenost prema nadnaravnom.¹⁸² Brak je za kršćane savez pred Bogom koji zahtjeva vjernost.¹⁸³ Prihvatiti brak koji zahtjeva trajnu borbu i obnavljanje uvijek iznova sve do smrti, ne može ljubav koja je slaba i nemoćna.¹⁸⁴ Nasuprot tome, obećati trajnu ljubav može samo osoba koja otkrije naum koji je veći od vlastitih planova, te unatoč poteškoćama obećava vjernost za cijeli život. Papa Franjo naglašava da je za takvu ljubav potreban dar milosti.¹⁸⁵ Bračna ljubav je zajedništvo koje posjeduje sve osobine dobrog prijateljstva, dok brak tom prijateljstvu pridodaje

¹⁷⁵ Usp. M. VOLAREVIĆ, *Bračna ljubav – u svjetlu apostolske pobudnice Amoris laetitia*, u: Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije 145 (2017) 1, str. 23.

¹⁷⁶ Usp. AL, br. 120.

¹⁷⁷ FC, br. 13., AL, br. 120.

¹⁷⁸ Usp. Isto, br. 121.; Usp. M. VOLAREVIĆ, *Bračna ljubav u svjetlu apostolske pobudnice Amoris laetitia*, str. 23.

¹⁷⁹ Usp. AL, br. 121.

¹⁸⁰ Isto, br. 122.

¹⁸¹ Usp. Isto, br. 123.

¹⁸² Usp. M. VOLAREVIĆ, *Bračna ljubav u svjetlu apostolske pobudnice Amoris laetitia*, str. 23.

¹⁸³ Usp. AL, br. 123.

¹⁸⁴ Usp., Isto, br. 124.; Usp. Đ. HRANIĆ, *Ženidba: prirodni poredak prožet otkupiteljskom milošću*, str. 2.

¹⁸⁵ Usp. AL, br. 124.; Usp. M. VOLAREVIĆ, *Bračna ljubav u svjetlu apostolske pobudnice Amoris laetitia*, str. 23.

neraskidivu isključivost i označava trajno opredjeljenje za dijeljenje i oblikovanje cijeloga života.¹⁸⁶ „Ženidba je, nadalje, prijateljstvo koje ima obilježje strasti, ali koje je uvijek usmjereno k sjedinjenju, koje postupno postaje sve čvršće i snažnije.¹⁸⁷ Ona, dakle, nije ustanovljena samo radi rađanja, nego prije svega da uzajamna ljubav napreduje i sazrijeva. Takvo prijateljstvo u braku zadobiva sveobuhvatno obilježje, što znači da je isključivo, vjerno i otvoreno za život.¹⁸⁸ Papa Franjo ističe da u braku treba njegovati radost ljubavi, koja se očituje ne samo u užitku, nego i u boli, tako da potiče muža i ženu da se brinu jedno za drugo, u svim situacijama, da si pružaju uzajamnu pomoć i služenje.¹⁸⁹ Jer ljubav prema mužu ili ženi uključuje radost promatranja njene nutarnje ljepote i svetosti, bez obzira na moje probleme.¹⁹⁰ To je onaj doživljaj ljubavi koji promatra drugoga radi njega samoga, čak i ako je star i bolestan.¹⁹¹ „Riječ je o radosti koja se veseli dobru ljubljenoga¹⁹² i koja ne bježi od boli i tuge, nego se upravo kroz njih obnavlja.“¹⁹³ To je ona radost koja dolazi nakon zajedničke patnje i boli, tako da na kraju više cijene ono što imaju.¹⁹⁴

Papa Franjo polazi od tvrdnje da je bračna ljubav sigurno više od vanjskog pristanka ili od forme bračnog ugovora, ali je to i odluka da se braku da vidljiv oblik u društvu. Samim tim vidimo kako je taj ugovor važan. Nadalje, brak je sredstvo kojim supružnici pokazuju da su napustili sigurnost doma, kako bi izgradili svoj dom i preuzeli odgovornost za drugu osobu, te štiti zajedničku predanost dubljem rastu u ljubavi, kako bi zajedno mogli ispuniti svoje poslanje. Prema tome, bračna ljubav uključuje i niz obaveza koje izviru iz same ljubavi, koja je sposobna suočiti se sa svakom poteškoćom.¹⁹⁵ Reći drugome „da“ znači da se uvijek možemo pouzdati u njega, u dobru i zlu.¹⁹⁶

Papa nadalje naglašava kako je u obitelji potrebno koristiti tri ključne riječi: molim, hvala i oprost, da bi u njoj vladali radost i mir. Jer prave riječi izrečene u

¹⁸⁶ Usp. AL, br. 123.

¹⁸⁷ Isto, br.125.

¹⁸⁸ Usp. Isto, br. 77., 125.; Usp. Đ. HRANIĆ, *Ženidba: prirodni poredak prožet otkupiteljskom milošću*, str. 2.

¹⁸⁹ Usp. AL, br. 126.

¹⁹⁰ Usp. Isto, br. 127.

¹⁹¹ Usp. Isto, br.128.

¹⁹² Usp. Isto, br. 129.

¹⁹³ Usp. Isto, br. 130.; M. VOLAREVIĆ, *Bračna ljubav u svijetlu apostolske pobudnice Amoris laetitia*, str. 23.

¹⁹⁴ Usp. AL, br. 130.

¹⁹⁵ Usp. Isto, br. 131.

¹⁹⁶ Usp. Isto, br. 132.

pravom trenutku, štite i hrane ljubav iz dana u dan.¹⁹⁷ Papa nam donosi citat sv. Tome Akvinskog: „Ljubav, zbog same svoje naravi, nema granice u svom rastu, jer je dioništvo u beskrajnoj ljubavi koja je Duh Sveti.“ Ovdje uočavamo da je ipak riječ o nadnaravnoj bračnoj ljubavi. Papa dalje nastavlja: „Bračna se ljubav ne brani ponajprije govoreći o nerazrješivosti kao obvezi ili ponavljanjem nauka, nego pomažući joj da, potaknuta milošću, sve više jača. Ljubav koja ne raste je u opasnosti, a rasti se može samo odgovarajući na Božju milost stalnim djelima koji pokazujemo svoju ljubav. Dar Božje ljubavi koji se izlijeva na bračne drugove istodobno je poziv na stalan razvoj tog milosnog dara.“¹⁹⁸ Nadalje, papa naglašava da nema koristi o maštanju o idealnoj i savršenoj ljubavi, nego treba prihvatiti ograničenja, izazove i nesavršenosti, da bi mogli dovesti bračnu ljubav do zrelosti.¹⁹⁹ Zato je potreban dijalog i komunikacija,²⁰⁰ tj. potrebno je izdvojiti vrijeme za razgovor i slušanje.²⁰¹ Na taj način stvaramo naviku da pridajemo važnost drugome, čime pokazujemo da smo spremni zaviriti u dubinu njegova srca, da bi razumjeli njegov nemir i strah.²⁰² Zatim naglašava da je za normalan dijalog među supružnicima potrebna molitva i duhovni život, te kontakt s drugim ljudima, kako im život ne bi bio monoton, a dijalog osiromašen.²⁰³

Papa Franjo dalje progovara o erotskoj dimenziji bračne ljubavi. Pozivajući se na Drugi vatikanski sabor da ta bračna ljubav obuhvaća dobro čitave osobe, dakle i dušu i tijelo.²⁰⁴ Upravo zato što je sveobuhvatna, bračna ljubav je simbol nadnaravne ljubavi.²⁰⁵ Strasti (želje, emocije, osjećaji) zauzimaju važno mjesto u braku.²⁰⁶ Doživjeti neki osjećaj ili pokazati emociju nije po sebi moralno dobro ili loše, nego sam čin koji netko čini potaknut nekom strašću. Papa navodi da ako osjećamo privlačnost prema nekoj osobi, pa s njom postupamo kao s robom, to je moralno loš čin.²⁰⁷ S druge strane strast može biti usmjerena i na dobro drugoga, čime pridonosi rastu bračne ljubavi.²⁰⁸ Papa naglašava da to zahtjeva pedagoški hod, te se poziva na Benedikta XVI. koji ističe

¹⁹⁷ Usp. *Isto*, br. 133.

¹⁹⁸ *Isto*, br. 134.

¹⁹⁹ Usp. *Isto*, br. 135.

²⁰⁰ Usp. *Isto*, br. 136.

²⁰¹ Usp. *Isto*, br. 137.

²⁰² Usp. *Isto*, 138; Usp. M. VOLAREVIĆ, *Bračna ljubav u svijetlu apostolske pobudnice Amoris laetitia*, str. 23.

²⁰³ Usp. AL, br. 141.

²⁰⁴ Usp. GS, br. 49.

²⁰⁵ Usp. AL, br. 142.

²⁰⁶ Usp. *Isto*, br. 143.

²⁰⁷ Usp. *Isto*, br. 145.

²⁰⁸ Usp. *Isto*, br. 146.

da Crkva ne odbacuje eros, nego je oprezna da ne bi došlo do dehumanizacije.²⁰⁹ „Da bi se to izbjeglo, nužan je odgoj na području emocija i nagona, jer pretjerivanje i opsjednutost samo jednom vrstom užitka na kraju može rezultirati time da se pokvari i ono dobro što užitak u sebi ima. Zato je potrebno strasti kanalizirati, da se koriste na zdrav način, a to znači da se usmjeravaju prema samodarivanju.“²¹⁰

Time nas papa Franjo uvodi u govor o spolnoj dimenziji braka. Sam Bog je stvorio spolnost koja je čudesan dar bračnim drugovima. Papa se ovdje poziva na teologiju ljudskog tijela Ivana Pavla II. koji odbacuje tvrdnje da Crkva tolerira spolnost jer je nužna za rađanje, a na seksualnu potrebu supružnika se ne smije gledati s prijezirom.²¹¹ Čovjek je pozvan na spontanost u svojim spolnim odnosima. Spolnost nije sredstvo zadovoljenja, nego međusobni način govora. Ono nije samo izvor plodnosti i rađanja, nego posjeduje sposobnost izraziti ljubav u kojoj čovjek kao osoba postaje dar. Premda je zdrava erotičnost tijesno povezana s postizanjem užitka, ipak je sposobna oplemeniti i nagone.²¹² Zato erotsku dimenziju ljubavi ne možemo doživjeti kao moralno zlo, nego kao dar od Boga koji obogaćuje supružnike.²¹³

Na kraju svog govora o bračnoj ljubavi papa Franjo uočava da je zbog produljenog životnog vijeka potrebna preobrazba ljubavi, jer nakon četrdeset, pedeset godina braka k supružniku nas više možda ne privlači seksualna želja, no dovoljno je da kada vidimo tu osobu znamo da nismo sami, da si uzajamno pripadamo, da imamo partnera koji zna sve o našem životu, s kojim sve dijelimo. Ta privrženost koju osjećamo prema bračnom drugu, koji je naš suputnik na životnom putu, s kojim uživamo u lijepim stvarima i zajedno se suočavamo s poteškoćama sastavni je dio bračne ljubavi.²¹⁴ S vremenom se mijenja i fizički izgled supružnika, ali to ne znači da ljubav nestaje, jer se čovjek ne zaljubljuje samo u tijelo, nego cijelu osobu s njezinim identitetom, koja je osvojila naše srce. Zato, i kad drugi ne može vidjeti tu ljepotu, bračni je drug vidi očima ljubavi. Dakle, bračna ljubav ne nestaje s godinama, nego postaje sve snažnija.²¹⁵ Papa naglašava da: „Ništa od toga nije moguće ako se ne zaziva Duha Svetoga da izlije svoju milost, ako se ne traži njegovu nadnaravnu snagu, ako mu

²⁰⁹ Usp. *Isto*, br. 147.

²¹⁰ M. VOLAREVIĆ, *Bračna ljubav u svijetlu apostolske pobudnice Amoris laetitia*, str. 24.; Usp. AL, br. 148.

²¹¹ Usp. *Isto*, br. 150.

²¹² Usp. *Isto*, br. 151.

²¹³ Usp. *Isto*, br. 152.

²¹⁴ Usp. *Isto*, br. 163.

²¹⁵ Usp. *Isto*, br. 164.

se žarko ne molimo da izlije svoj oganj na našu ljubav da je ojača, usmjerava i preobražava u svakoj novoj situaciji.²¹⁶

3. Sakramentalnost braka

Drugi vatikanski sabor naglašava da je brak „intimna zajednica bračnog života i bračne ljubavi,²¹⁷ koju je Stvoritelj utemeljio i providio vlastitim zakonima, uspostavlja se ženidbenim savezom, odnosno neopozivom osobnom privolom.“²¹⁸ Ovdje se radi o predanju i primanju čovjeka kao osobe, a ne samo njegovog tijela.²¹⁹ Tim ljudskim činom, kojim se supružnici uzajamno predaju i primaju, nastaje neraskidiva i čvrsta ustanova. Sam Bog je utemeljitelj i začetnik ženidbe, zato je ona sveta stvarnost, koja ne podliježe u potpunosti ljudskom upravljanju, te je za njezinu ostvarivost nužno poštovati naravni zakon.²²⁰ Budući da je Bog začetnik ženidbe, ona je opskrbljena različitim dobrima i ciljevima: održavanje čovječanstva, osobni napredak i vječna sudbina članova obitelji, dostojanstvo, čvrstinu, mir i dobrobit same obitelji i čitavog ljudskog društva.²²¹ Ženidba je zajednica života i ljubavi iz koje proizlazi obitelj. Ona nije neki pokusni čin, nego cjeloživotno sebedarje, koje je neodrživo bez ljubavi, koja nije neka prolazna osjećajnost nego novi način života za drugoga.²²²

Po sakramentu ženidbe, sam Isus Krist, Zaručnik Crkve, dolazi ususret kršćanskim supruzima.²²³ Ovdje se najprije govori o bračnoj ljubavi muža i žene, koji se Kristovim blagoslovom povezuju s ljubavi Krista i Crkve.²²⁴ Bračna ljubav, koja proizlazi iz božanske ljubavi, postaje slika i udioništvo u savezu ljubavi Krista – Zaručnika i Crkve – Zaručnice.²²⁵ Dakle, savez koji postoji između Krista i Crkve je savez ljubavi. Prema tome, bračni savez na sliku Krista i Crkve je bračni savez ljubavi. Bračna ljubav više nije samo dodatak kršćanskom braku, nego je bračna ljubav stvarna bit samog braka. Prema nauci Sabora bračna ljubav u sebi sjedinjuje ljudske i božanske vrijednosti:²²⁶ „Prava bračna ljubav uzeta je u božansku ljubav te se otkupiteljskom

²¹⁶ *Isto*, br. 164.

²¹⁷ Usp. *Isto*, br. 67.

²¹⁸ GS, br. 48.; RF, br. 42.

²¹⁹ Usp. I. ANTUNOVIĆ, *Sakrament ženidbe*, str. 196.

²²⁰ Usp. GS, br. 48.

²²¹ Usp. M. SRAKIĆ, „Život biraj!“, str. 41.

²²² Usp. A. ČONDIĆ, *Brak i obitelj prema Gaudium et spes*, str. 285.

²²³ Usp. GS, br. 48.

²²⁴ Usp. A. ČONDIĆ, *Brak i obitelj prema Gaudium et spes*, str. 486.

²²⁵ Usp. GS, br. 48.

²²⁶ I. FUČEK, *Ljubav i rađanje – odgovorno roditeljstvo*, str. 82-83.

Kristovom snagom i spasotvornim djelovanjem Crkve usmjerava i obogaćuje da ženidbeni drugovi budu učinkovito privedeni Bogu, te potpomognuti i ojačani u uzvišenoj zadaći oca i majke.²²⁷ Sakramentalnost kršćanske ženidbe prikazuje se kao susret s Kristom, koji dolazi zaručnicima i ostaje s njima da bi se mogli voljeti trajnom ljubavlju i vjernošću, kao što on voli svoju Crkvu.²²⁸

Koncil dalje naglašava: „Ispunjavajući snagom toga sakramenta svoje ženidbeno i obiteljsko poslanje te ispunjeni Kristovim duhom, koji sav njihov život prožimlje vjerom, ufanjem i ljubavlju, oni se sve više i više približuju svojem vlastitom savršenstvu i uzajamnom posvećenju te stoga i zajedničkom proslavljanju Boga.“²²⁹ Roditelji koji dostojanstveno izvršavaju svoju zadaću očinstva i majčinstva i religiozno odgajaju svoju djecu, svojim primjerom i obiteljskom molitvom djeci omogućuju da lakše pronađu put spasenja i svetosti. Djeca svojom zahvalnošću, odanošću i povjerenjem odgovaraju na dobročinstva roditelja, te će im biti pri ruci u životnim poteškoćama i starosti. Samim tim pridonose posvećenju svojih roditelja.²³⁰ Papa Pavao VI. u *Humanae vitae* naglašava da: „za one koji su oprani svetim krštenjem brak poprima dostojanstvo sakramentalnog znaka milosti, budući da je slika sjedinjenosti Krista i Crkve.“²³¹

Papa Franjo u *Amoris laetitia* govori da je sakrament ženidbe dar za posvećenje i spasenje supruge, jer „pripadajući jedno drugom, oni doista, sakramentalnim znakom, uprisutnjuju odnos Krista s Crkvom. Bračni su drugovi, dakle, za Crkvu trajan podsjećaj onoga što se zbilo na križu. Oni su jedno za drugoga i svoju djecu živi svjedoci spasenja kojega ih sakrament čini dionicima.“²³² Sastavni dio sakramenta ženidbe je uzajamno darivanje koje ima svoje korijene u milosti krštenja, koja predstavlja temeljni savez svake osobe s Kristom u Crkvi. Muž i žena u uzajamnom prihvaćanju i Kristovom milošću jedno drugom obećaju potpuno darivanje, vjernost i otvorenost životu.²³³ Za papu brak je zvanje, jer Bog poziva bračne drugove na življenje bračne ljubavi kao nesavršenog znaka ljubavi između Krista i Crkve.²³⁴ Kršćanska ženidba nije samo znak ljubavi kojom je Krist ljubio Crkvu u savezu zapečaćenom na križu, nego ona

²²⁷ GS, br. 48.

²²⁸ Usp. A. ČONDIĆ, *Brak i obitelj prema Gaudium et spes*, str. 286.

²²⁹ GS, br. 48.

²³⁰ Usp. *Isto*, br. 48.

²³¹ HV, br. 8.

²³² FC, br. 13.; AL, br. 72.

²³³ Usp. *Isto*, br. 73.

²³⁴ Usp. *Isto*, br. 72.

uprisutnjuje tu ljubav u zajedništvu muža i žene. Ona nas poziva da se molimo Bogu da izlije tu ljubav na svaki bračni par.²³⁵

4. Kršćanska obilježja bračne ljubavi

Papa na tragu Drugog vatikanskog sabora, „govori o bračnoj ljubavi koja je na izvrstan način ljudska i božanska, a to znači savršena i nesavršena, jer ljubav koja ne uključuje slabost, ne zasluđuje da se zove ljubav. Ljubav nije neki puki sentiment, nego trajna borba, dinamični proces koji traži neprestani rast, ona je zbilja u stalnom razvoju i upravo zbog tog razvojnog stanja normalno je da se događaju veće ili manje krize.“²³⁶ Kao nit vodilju svog promišljanja o bračnoj ljubavi papa Franjo uzima Hvalospjev ljubavi (1 Kor 13,4-7) sv. Pavla i na temelju njega donosi nova obilježja bračne ljubavi, koja bi trebala poslužiti supružnicima kao trajni i neiscrpni model bračne ljubavi.²³⁷

Strpljiva bračna ljubav je ljubav koja sve podnosi, koja je „spora na srdžbu“. To je osobina onoga koji izbjegava vrijeđati i napadati drugoga.²³⁸ Biti strpljiv ne znači da drugome moramo dopustiti da se ponaša prema nama kao prema stvarima, da nas vrijeđa, maltretira i fizički napada. Problem nastaje kad mislimo da odnosi u obitelji moraju biti idilični i onaj drugi mora biti savršen, tada nas sve što je suprotno od toga čini nestrpljivima i često burno reagiramo. Strpljiva bračna ljubav jača kad prepozna da i naš bračni drug ima pravo na život takav kakav jest, bez obzira na to što nas ponekad živcira. Ako se ne učimo strpljivosti, uvijek ćemo naći izgovor da reagiramo srdito, te ćemo postati nesposobni za život s drugima.²³⁹

Dobrostiva bračna ljubav služi na dobrobit i pomoć drugima. Ovo obilježje bračne ljubavi služi kao nadopuna prethodnom. Upravo u toj povezanosti vidimo dinamiku ljubavi, jer niti je strpljivost pasivnost, niti je ljubav puki osjećaj, već ljubav raste kroz nesebično darivanje supružnika.²⁴⁰

Ljubav koja liječi zavist nije ljubomorna zbog dobra drugoga. Prava bračna ljubav cijeni uspjeh svog bračnog druga i oslobađa nas osjećaja zavisti. „Ona prihvaća

²³⁵ Usp. *Isto*, br. 73.

²³⁶ M. VOLAREVIĆ, *Bračna ljubav – u svjetlu apostolske pobudnice Amoris laetitia*, str. 22.

²³⁷ Usp. *Isto*, str. 21.

²³⁸ Usp. AL, br. 91.

²³⁹ Usp. *Isto*, br. 92.

²⁴⁰ Usp. *Isto*, br. 93., 94.; Usp. M. VOLAREVIĆ, *Bračna ljubav – u svjetlu apostolske pobudnice Amoris laetitia*, str. 22.

činjenicu da svatko ima različite darove i različit životni put. Stoga nastoji otkriti svoj put do sreće i pušta druge da i oni pronađu svoj.“²⁴¹

Hvalisavost označava silnu želju pojedinca da se pokaže superiornijim od drugoga, dok onaj koji iskreno ljubi izbjegava sebe staviti u središte pozornosti. Ljudi koji se nadimaju su zapravo arogantni i misle da su važniji nego što stvarno jesu.²⁴² Među supružnicima u braku ne smije doći do natjecanja da se vidi tko je pametniji i moćniji, jer se takvim stavom gasi njihova bračna ljubav. Bračna ljubav je ponizna, bez hvastanja i nadimanja, „jer Bog se oholima protivi, a poniznima daje milost“ (1 Pt 5,5).²⁴³

Bračna ljubav nije neuljudna ili nepristojna, nego je ljubav ljubazna. „To je ljubav koja zazire od toga da nanosi bol; naprotiv, dobrostivošću i strpljivošću, unatoč poteškoćama, sposobna je čekati da drugi otvori vrata srca.“²⁴⁴ Ljubazna ljubav nam omogućuje da se ne zadržavamo previše na ograničenjima drugoga, nego da unatoč našim razlikama gradi nove veze i odnose.²⁴⁵ To je ljubav koja ne traži svoj interes, nego velikodušno služi drugima. Papa Franjo navodi citat sv. Tome Akvinskog koji kaže da su upravo majke one koje najviše ljube, jer nastoje više ljubiti nego biti ljubljene.²⁴⁶

„Ne“ nutarnjem nasilju. Ovaj stav označava nutarnju ogorčenost izazvanu nečim izvana. To je burna nutarnja reakcija, zbog koje zauzimamo obrambeni položaj prema drugima, kao da su naši neprijatelji koje treba izbjegavati.²⁴⁷ Papa Franjo naglašava da kršćani ne smiju završiti dan, a da se nisu jedni s drugima pomirili.²⁴⁸ Opraštanje treba biti utemeljeno na pozitivnom stavu, koje traži opravdanje za drugu osobu i pokušava shvatiti tuđu slabost. Međutim, često smo skloni još više tražiti pogreške i zamišljati veće zlo nego što stvarno jest, čime možemo naštetiti našoj bračnoj ljubavi i obiteljskoj stabilnosti.²⁴⁹ Opraštanje je moguće i poželjno i onda kad se to čini nemoguće. Ono traži otvorenu i velikodušnu spremnost bračnih drugova za

²⁴¹ AL, br. 95.

²⁴² Usp. *Isto*, br. 97.

²⁴³ Usp. *Isto*, br. 98.

²⁴⁴ M. VOLAREVIĆ, *Bračna ljubav – u svjetlu apostolske pobudnice Amoris laetitia*, str. 22.

²⁴⁵ Usp. AL, br. 100.

²⁴⁶ Usp. *Isto*, br. 101, 102.

²⁴⁷ Usp. *Isto*, br. 103.

²⁴⁸ Usp. *Isto*, br. 104.

²⁴⁹ Usp. *Isto*, br. 105.

razumijevanje, praštanje i pomirenje.²⁵⁰ Da bi čovjek mogao oprostiti drugima, prvo mora oprostiti sam sebi.²⁵¹ To podrazumijeva iskustvo da je Bog nama oprostio i to ne po našim zaslugama. Papa Franjo naglašava da „ako prihvatimo da je Božja ljubav bezuvjetna, da se Očeva ljubav ne može kupiti ili prodati, tada ćemo postati sposobni pokazivati bezgraničnu ljubav i opraštati drugima čak i kad su nam učinili kakvu nepravdu. U protivnom, naš obiteljski život više neće biti mjesto razumijevanja, podrške i ohrabrenja, nego prostor stalnih napetosti i uzajamnog kašnjenja.“²⁵²

Radosna bračna ljubav je ljubav koja je sposobna radovati se sreći i dobru drugoga.²⁵³ Iskreno se radovati sreći drugoga je nemoguće za onoga koji se stano natječe i uspoređuje sa svojim bračnom drugom, do te mjere da se potajno raduje njegovom neuspjehu.²⁵⁴ Ako se ne možemo radovati sreći drugoga i mislimo samo na svoje potrebe, osuđujemo sami sebe na život s malo radosti. Kada iskreno ljubimo svog bračnog druga, činimo mu dobro i uvijek se radujemo svakom njegovom uspjehu i na taj način slavimo Boga. Bog na poseban način cijeni onoga koji se raduje sreći drugoga. Brak i obitelj su mjesto gdje se uvijek radujemo uspjehu bilo kojeg svog člana.²⁵⁵

Papa Franjo opis bračne ljubavi završava sa četiri totaliteta bračne ljubavi: „sve pokriva“, „sve vjeruje“, „svemu se nada“, „sve podnosi“; koji predstavljaju protokulturalni dinamizam ljubavi, preko kojih se bračna ljubav može othrvati svim poteškoćama na koje nailazi.²⁵⁶ Bračna ljubav koja sve pokriva je ljubav koja pokriva manu drugoga.²⁵⁷ To znači prešutjeti ono negativno o drugome, suzdržati se od osuđivanja. Da bi stvorili pozitivnu sliku o sebi ljudi su često skloni drugoga predstavljati u lošem svjetlu. Međutim, kleveta je teška uvreda protiv Boga koja šteti dobru glasu drugoga i tu štetu je vrlo teško popraviti.²⁵⁸ Supruzi koje povezuje bračna ljubav i osjećaj međusobne pripadnosti trude se pokazati dobru stranu svog bračnog druga, a na njegove mane. Druga osoba je mnogo više od zbroja sitnica koje nas živciraju. Ona nas ljubi kako zna i umije sa svim svojim manama i premda je njezina

²⁵⁰ Usp. *Isto*, br. 106.

²⁵¹ Usp. *Isto*, br. 107.

²⁵² *Isto*, br. 108.

²⁵³ Usp. M. VOLAREVIĆ, *Bračna ljubav - u svjetlu apostolske pobudnice Amoris laetitia*, str. 22.

²⁵⁴ Usp. AL, br.109.

²⁵⁵ Usp. *Isto*, br. 110.

²⁵⁶ Usp. *Isto*, br. 111.

²⁵⁷ Usp. M. VOLAREVIĆ, *Bračna ljubav – u svjetlu apostolske pobudnice Amoris laetitia*, str. 22.

²⁵⁸ Usp. AL, br. 112.

ljubav nesavršena, ona je stvarna, istinita, ograničena, ovozemaljska.²⁵⁹ Bračna ljubav koja „sve podnosi“ je „ljubav koja koegzistira s nesavršenošću drugoga, tj. prihvaća i umije prešutjeti ograničenosti bračnog druga, shvaćajući da su mane tek jedan dio, a ne cjelina druge osobe.“²⁶⁰

Ona sve vjeruje. Međutim, ovdje nije riječ o vjeri u strogo teološkom smislu, nego bračna ljubav koja „sve vjeruje“ odnosi se na povjerenje prema bračnom drugu.²⁶¹ Ova bračna ljubav ne kontrolira svog bračnog druga, ne prati svaki njegov korak, ne želi ga posjedovati, nego mu daje slobodu i vjeruje mu unatoč njegovoj nesavršenosti. Ukoliko damo svom bračnom drugu slobodu, ako imamo povjerenja u njega, on će uvijek biti iskren prema nama, bit će onakav kakav jest; naprotiv, ako smo uvijek sumnjičavi, provjeravamo ga, osuđujemo, on će skrivati svoje padove i tajne i pretvarat će se da je nešto drugo što nije. Brak u kojem vlada uzajamno povjerenje omogućuje supružnicima da budu to što jesu.²⁶²

Bračna ljubav se nada, ona ne očajava pred budućnošću, nego zna da se drugi može promijeniti.²⁶³ To je ljubav koja se uvijek nada da unatoč nesavršenostima može da procvate i da nikad nije kasno da najskriveniji potencijali izađu na vidjelo.²⁶⁴ Dakle, moramo prihvatiti da neke stvari neće ispasti kako mi želimo, ali da Bog iz svakoga zla koje čovjek ne nadvlada u ovom svijetu, može izvući nešto dobro.²⁶⁵ „Takva nada omogućuje promatrati drugu osobu nadnaravnim očima u svjetlu punine života na nebu.“²⁶⁶ Dakle, ona obuhvaća sigurnost života nakon smrti, gdje ćemo potpuno preobraženi Kristovim uskrsnućem zasjati u svoj svojoj dobroti i ljepoti.²⁶⁷

Bračna ljubav koja sve podnosi je ljubav koja unatoč poteškoćama, nikada ne odustaje.²⁶⁸ U ljubavi koja sve podnosi nema mjesta za mržnju, prezir, osvetu. Brak i obitelj su mjesto gdje moramo njegovati tu svoju ljubav kako bismo se mogli boriti protiv svakog zla koje nam prijeti. Kršćanski ideal bračne ljubavi, posebno u obitelji, je

²⁵⁹ Usp. *Isto*, br. 113.

²⁶⁰ M. VOLAREVIĆ, *Bračna ljubav – u svjetlu apostolske pobudnice Amoris laetitia*, str. 22.

²⁶¹ Usp. *Isto*, str. 22.; Usp. AL, br. 114.

²⁶² Usp. *Isto*, br. 115.

²⁶³ Usp. *Isto*, br. 116.

²⁶⁴ Usp. M. VOLAREVIĆ, *Bračna ljubav – u svjetlu apostolske pobudnice Amoris laetitia*, str. 22.

²⁶⁵ Usp. AL, br. 116.

²⁶⁶ M. VOLAREVIĆ, *Bračna ljubav – u svjetlu apostolske pobudnice Amoris laetitia*, str. 22.

²⁶⁷ Usp. AL, br. 117.

²⁶⁸ Usp. *Isto*, br. 118.

ljubav unatoč svemu.²⁶⁹ Ljubav koja se nada i iščekuje ne poznaje kraj.²⁷⁰ Papa Franjo kao primjer ljubavi koja sve podnosi navodi osobe koje su bile prisiljene rastati se zbog fizičkog nasilja od svojih bračnih drugova, no ipak su im pomogle u trenucima bolesti i patnje zbog ljubavi koja sve nadilazi.²⁷¹

²⁶⁹ Usp. *Isto*, br. 119.

²⁷⁰ Usp. A. TAMARUT, *Suvremena teologija braka i obitelji*, u: *Bogoslovska smotra* 85 (2015) 3, str. 683.

²⁷¹ Usp. *AL*, br. 119.

III. PRAVNA POLAZIŠTA SAKRAMENTALNOSTI BRAKA

U ovom djelu diplomskog rada promatrat ćemo paralelno što *Kodeks kanonskog prava* proglašen po nalogu pape Benedikta XV. 1917. (u daljnjem tekstu *Kodeks* iz 1917.) i *Zakonik kanonskog prava* proglašenog vlašću pape Ivana Pavla II. 1983. (u daljnjem tekstu *Zakonik* iz 1983.) govore o sakramentalnosti braka i bračnoj ljubavi. Naime, već je Tridentski koncil (1545-1563.) uveo obaveznu kanonsku formu za sklapanje ženidbe. Dakle, „Koncil je potvrdio izvornu božansku ustanovu ženidbe u stvaranju muškarca i žene, njezine prirodne vlastitosti jedinstvo i nerazrješivost i proglasio kako je sam Krist ženidbu uzdigao na dostojanstvo sakramenta.“²⁷² Međutim, Koncil nije razriješio pitanje služitelja sakramenta ženidbe, kao ni odnos između ženidbenog ugovora i sakramenta.²⁷³ *Kodeks* iz 1917. svoj govor o ženidbi započinje kanonom koji govori o sakramentalnosti ženidbe: „Krist Gospodin uzdigao je na čast otajstva sam bračni ugovor među krštenima“.²⁷⁴

Zakonik iz 1983. također svoj govor o ženidbi počinje kanonom u kojem donosi definiciju kršćanske sakramentalne ženidbe: „Ženidbeni savez, kojim muška osoba i ženska osoba međusobno uspostavljaju zajednicu svega života po svojoj naravi usmjerenu k dobru ženidbenih drugova te k rađanju i odgajanju potomstva, Krist Gospodin uzdigao je među krštenima na dostojanstvo sakramenta“.²⁷⁵

Kao što možemo uočiti *Kodeks* iz 1917. govori da je ženidba ugovor, čime se naglašava pravna stvarnost ženidbe, dok *Zakonik* iz 1983. donosi da je ženidba savez, čime naglašava biblijsko porijeklo ženidbe.²⁷⁶ Međutim, ni Tridentski sabor, ni *Kodeks* iz 1917., a ni *Zakonik* iz 1983. u definiciji sakramentalnosti ženidbe ne spominju bračnu ljubav. Za sklapanje sakramentalne ženidbe bitna je privola koju si podjeljuju sami zaručnici, dok privola samo pretpostavlja ljubav i vidi je kao uzrok zbog koje se daje privola. Kada govorimo o sakramentalnosti kršćanske ženidbe naglasak je na objektivnoj dimenziji braka kao institucije koja se sklapa ugovorom.

²⁷² S. ZEC, *Ženidba dvoje krštenih je sakrament (1)*, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije* CXXII (1994) 12, str. 372.

²⁷³ Usp. *Isto*, str. 372.

²⁷⁴ *Kodeks kanonskog prava proglašen po nalogu pape Benedikta XV 1917.*, Glas koncila, Zagreb, 2007., kan. 1012, § 1 (u daljnjem tekstu *Kodeks* iz 1917.)

²⁷⁵ *Zakonik kanonskog prava proglašen vlašću pape Ivana Pavla II. 1983.*, Glas koncila, 1996., kan.1055, § 1, (u daljnjem tekstu *Zakonik* iz 1983.)

²⁷⁶ Usp. N. ŠKALABRIN, *Ženidba*. Pravno-pastoralni priručnik, Đakovo, 1995., str. 26-27.

Papa Franjo u *Amoris laetitie* naglašava da su djelitelji sakramenta ženidbe muškarac i žena koji se žene, koji uzajamnom privolom, izražavajući ju u uzajamnom tjelesnom darivanju, primaju velik dar. Sredstva pomoću kojih ih Bog čini jednim tijelom su privola i njihovo tjelesno sjedinjenje. Upravo po krštenju njih su dvoje osposobljeni da se sjedine u braku kao Gospodinovi služitelji i tako odgovore na Božji poziv. Papa dalje navodi, da ako dvoje supruge koji nisu kršteni prime krštenje, po krštenju njihova ženidba je samim tim sakramentalna, te nije potrebno da obnavljaju bračne zavjete, nego je dovoljno da ih ne odbacuju.²⁷⁷ Papa zatim naglašava kako: „Kanonsko pravo poznaje također valjanost nekih ženidaba koje se sklapaju bez zaređenog službenika. Naime, prirodni je poredak toliko prožet otkupiteljskom milošću Isusa Krista da „među kršćanima ne može biti valjanoga ženidbenog ugovora koji samim tim ne bi bio sakrament.“²⁷⁸ Dakle, papa Franjo smatra da se kanonska forma kroz povijest često mijenjala (kao što možemo i sami vidjeti iz definicija kanonskog prava o sakramentalnosti ženidbe) i uvijek će se mijenjati, ali da to nije bitno za sakramentalnu ženidbu. Jedino bitno je da su zaručnici kršteni i valjana ženidbena privola kojom se uspostavlja ženidbeni vez.²⁷⁹

Kao što možemo uočiti papino razmatranje za sobom povlači mnoga pitanja i probleme: Što je s kršćanima koji su samo civilno vjenčani? Je li i njihova ženidba sakramentalna i kao takva nerazrješiva? Zbog čega onda Crkva smatra da žive u grijehu, pa im uskraćuje sakrament ispovijedi? Nadalje, što je s onim kršćanima koji su civilno vjenčani, pa rastavljeni i ponovno vjenčani u crkvi? Koja je ženidba za njih sakramentalna, civilna ili crkvena? Ne tako davno i kod nas je postojala praksa da su zaručnici prvo sklapali ženidbu u matičnom uredu, a zatim u crkvi. Da li je to bilo potrebno, ako je civilno vjenčanje već bilo sakramentalno, a crkveno vjenčanje je onda samo blagoslov zaručnika? Sada želimo razraditi ovu problematiku.

1. Svrha ženidbe

Svrhe ženidbe mogu biti: objektivne i subjektivne. One jedne s drugima ne moraju imati ništa zajedničko. Zakonici govore samo o objektivnim svrhama ženidbe. Objektivne svrhe ženidbe su one koje je imao Stvoritelj kada je utemeljio ženidbu.²⁸⁰

²⁷⁷ Usp. AL, br. 75.

²⁷⁸ *Isto*, br. 75.

²⁷⁹ Usp. *Isto*, br. 75.

²⁸⁰ Usp. N. ŠKALABRIN, *Ženidba*, str. 29.

Kodeks iz 1917. jasno je odredio da je „prvotna svrha ženidbe rađanje i odgajanje djece, a drugotna međusobno pomaganje i lijek protiv požude“ (Kodeks iz 1917.; kan. 1013, § 1).²⁸¹ Zakonik iz 1983. dokida odredbu Kodeksa iz 1917. o prvotnoj i drugotnoj svrsi ženidbe. On govori da po ženidbenom savezu muškarac i žena zasnivaju zajednicu svega života koja je po svojoj naravi usmjerena prema dobru ženidbenih drugova i rađanju i odgoju potomstva (Zakonik iz 1983.; kan. 1055, § 1).²⁸² Ovdje vidimo da je poredak bračnih ciljeva promijenjen. Na prvom mjestu je dobro ženidbenih drugova, a na drugom rađanje i odgoj djece.²⁸³ Međutim, to ne označava nikakvu prednost, jer obje svrhe su jednako bitne i izviru iz same naravi ženidbe.

Objektivne svrhe ženidbe su: (a) Dobro supruge - koje proizlazi iz same naravi ženidbe i od presudne je važnosti za uredan bračni život, posebno kod onih bračnih parova koji ne mogu imati djecu; (b) Rađanje i odgajanje potomstva – „Bog je utemeljio ženidbu kao izvor života da po njoj održi i umnoži ljudski rod.“²⁸⁴ Osim rađanja potreban je i odgoj, jer se dijete ne može samo održati na životu. To proizlazi iz same naravi čovjeka. Subjektivne svrhe ženidbe su pak one koje imaju stranke kad sklapaju ženidbu. Ni jedan zakonik ništa ne govori o ovim svrhama. One su različite i prepuštene su slobodnoj volji stranaka uz uvjet da te svrhe budu moralno dopuštene i da se ne isključe bitna svojstva ženidbe. To su npr.: ljubav, ljepota, simpatija, društvena i ekonomska korist i sl.²⁸⁵

2. Ženidba je ugovor i sakrament

Kodeks iz 1917. naglašava da „ne može među krštenima postojati valjan bračni ugovor, a da on ne bi samim tim bio ujedno i otajstvo“ (Kodeks iz 1917.; kan. 1012, § 2). Dok Zakonik iz 1983. kaže da „među krštenima ne može biti valjanoga ženidbenog ugovora koji samim tim ne bi bio sakrament“ (Zakonik iz 1983.; kan. 1055, § 2). Bez obzira što Kodeks naziva ženidbu otajstvom, a Zakonik sakramentom, možemo uočiti da se oba zakonika slažu da ženidba između dvoje krštenih nije za njih samo ugovor,

²⁸¹ Usp. I. ANTUNOVIĆ, *Sakrament ženidbe*, str. 199.

²⁸² Usp. N. ŠKALABRIN, *Ženidba*, str. 29.

²⁸³ Usp. I. ANTUNOVIĆ, *Sakrament ženidbe*, str. 199.

²⁸⁴ N. ŠKALABRIN, *Ženidba*, str. 30.

²⁸⁵ Usp. *Isto*, str. 29 – 30.

nego i sakrament.²⁸⁶ Dakle, sakrament ženidbe među krštenima je valjani ženidbeni ugovor. On je nužno vezan uz ugovor, tako da sakramentalno dostojanstvo nije neko drugotno svojstvo ženidbe, nego spada na samu bit kršćanske ženidbe. Između valjanog ženidbenog ugovora i sakramenta nema stvarne razlike. Krštene osobe ne mogu sklopiti valjani ženidbeni ugovor, koji samim tim ne bi bio sakrament, niti ima sakramenta koji ne bi bio ženidbeni ugovor. Sakrament se ne može rastaviti od ženidbenog ugovora. Krist je promijenio samo položaj ženidbenog ugovora u moralnom redu, tako da je ženidbu krštenih iz čisto moralnog reda uzdigao u nadnaravni, ali time sama narav ženidbenog ugovora ostaje netaknuta. Ženidba nije sakrament samo u trenutku u kojem nastaje (*matrimonium in fieri*), nego i kasnije, u braku koji nakon toga slijedi (*matrimonium in facto esse*).²⁸⁷

Budući da su katolička ženidba i kršćanski život u katoličkoj obitelji određeni Zakonikom kanonskog prava, a društvena dimenzija braka i obitelji građanskim zakonodavstvom Republike Hrvatske, posebno Obiteljskim zakonom, Ugovorom o pravnim pitanjima sklopljenim između Svete Stolice i Republike Hrvatske određuju se uvjeti pod kojima crkveno vjenčanje je ujedno i građansko vjenčanje.²⁸⁸ Dakle, u Republici Hrvatskoj ženidbena privola ima, ne samo kanonske, nego i građanske učinke.²⁸⁹

2.1. Ženidba je kao čin ugovor

„Ženidba nastaje privolom stranaka zakonito očitovanom između pravno sposobnih osoba koju ne može nadomjestiti nikakva ljudska vlast“ (Usp. Kodeks iz 1917.; kan. 1081, § 1) (Zakonik iz 1983.; kan. 1057, § 1). Dakle, ženidba se kao i svaki drugi ugovor uspostavlja očitovanjem privole, kojom muška i ženska osoba pristaju na ženidbenu zajednicu i time preuzimaju prava i obveze koje proizlaze iz te zajednice. Ženidba je ugovor *sui generis*, odnosno poseban ugovor, jer se ne može raskinuti ni zajedničkom voljom muža i žene, što je kod drugih ugovora moguće.

²⁸⁶ Usp. S. ZEC, *Ženidba dvoje krštenih je sakrament* (2), u: Vjesnik Đakovačke i Srijemska biskupije, CXXIII (1995) 1, str.14.

²⁸⁷ Usp. *Isto*, str. 34 – 35.

²⁸⁸ Usp. *Brak i obitelj po Božjem naumu*. Priručnik tečaja priprave za brak, Biskupijski ordinarijat, Požega, 2009., str. 75.

²⁸⁹ Usp. S. ZEC, *Brak i obitelj u aktualnoj crkvenopravnoj problematici (posebno u odnosu na rastavljenje)*, u: Riječki teološki časopis, 10 (2002) 1, str. 53.

Ženidba je ugovor jer ima sve bitne elementa dvostranog ugovora:

- a) Ugovorne stranke – su jedna muška i jedna ženska osoba, kako je to određeno božanskim pravom, koje moraju imati osobnu sposobnost da sklope ženidbu.
- b) Predmet ili objekt ženidbenog ugovora – je zajednica svega života između jedne muške i jedne ženske osobe. Materijalni objekt su stranke koje ulaze u tu zajednicu, a formalni objekt je doživotno, jednako i isključivo pravo na ženidbenu zajednicu u kojoj je sadržana sama bračna veza supruge i pravo na bračne čine po sebi usmjerene na rađanje potomstva. Sam predmet ženidbenog ugovora je također unaprijed određen božanskim pravom.
- c) Privola – je obostrani pristanak volje, kojom stranke sebe uzajamno predaju i primaju da uspostave ženidbu.²⁹⁰

Prema Kodeksu iz 1917. ženidbena privola je „čin volje, kojim obadvije stranke međusobno predaju i primaju trajno i isključivo pravo na tijelo, u odnosu na one čine, koji su po sebi prikladni za rađanje djece“ (Kodeks iz 1917.; kan.1081, § 2). Bezuvjetno predanje vlastite osobe ovdje se odnosi samo na njezino djelovanje, a ne na osobu.²⁹¹ Objekt privole je doživotno i isključivo pravo na tijelo. Mnogi su prigovarali da je ova definicija previše biološka.²⁹²

Dok Zakonik iz 1983. donosi novu definiciju: „Ženidbena privola čin je volje kojim muška osoba i ženska osoba neopozivim savezom sebe uzajamno predaju i primaju da uspostave ženidbu“ (Zakonik iz 1983.; kan.1057, § 2). Objekt privole su sami supružnici²⁹³ koji se uzajamno predaju i primaju, u svem bogatstvu komponenata i vrijednosti njihova bića.²⁹⁴ Ovdje do izražaja dolazi personalistička dimenzija braka.²⁹⁵

Ženidbena privola mora biti: osobna, unutrašnja i izvanjska, slobodna, promišljena ili odgovorna, namjerna, potpuna, uzajamna, istodobna i neopoziva.²⁹⁶ Ženidbena privola se ne sastoji od niza čina, nego od jednog jedinog čina, kojemu nisu

²⁹⁰ Usp. N. ŠKALABRIN, *Ženidba*, str. 31-32.

²⁹¹ Usp. Z. ILIĆ, *Suodnos bračne ljubavi (amor coniugalis) i ženidbene privole (consensus matrimonialis) prema GS i CIC*, u: *Obnovljeni život*, 71 (2016) 1, str.79.

²⁹² Usp. N. ŠKALABRIN, *Ženidba*, str.48.

²⁹³ Usp. Z. ILIĆ, *Suodnos bračne ljubavi (amor coniugalis) i ženidbene privole (consensus matrimonialis) prema GS i CIC*, str. 79.

²⁹⁴ Usp. N. ŠKALABRIN, *Ženidba*, str. 48.

²⁹⁵ I. ANTUNOVIĆ, *Sakrament ženidbe*, str. 199.

²⁹⁶ Usp. N. ŠKALABRIN, *Ženidba*, str. 49.

potrebna daljnja usavršavanja za ostvarenje ženidbene veze, koja postoji već od prvog trenutka u kojem je privola zakonito izrečena.²⁹⁷

2.2. *Ženidba je sakrament među krštenima*

Kodeks iz 1917. govori da: „Krist Gospodin uzdigao je na čast otajstva sam bračni ugovor među krštenima“ (Kodeks iz 1917.; kan. 1012, § 1). Dok, Zakonik iz 1983. kaže: „Ženidbeni savez, kojim muška osoba i ženska osoba međusobno uspostavljaju zajednicu svega života po svojoj naravi usmjerenu k dobru ženidbenih drugova te k rađanju i odgajanju potomstva, Krist Gospodin uzdigao je među krštenima na dostojanstvo sakramenta“ (Zakonik iz 1983.; kan.1055, § 1).

Kao što možemo uočiti Kodeks iz 1917. govori da je ženidba ugovor, čime se naglašava pravna stvarnost ženidbe, dok Zakonik iz 1983. donosi da je ženidba savez, čime naglašava biblijsko porijeklo ženidbe. Ženidba postoji otkad postoji i čovjek. Isus Krist nije ustanovio neki novi tip ženidbe, nego je prirodnu ženidbu zajedničku svim ljudima, uzdigao na dostojanstvo sakramenta, tako da je ona sada slika zaručničke ljubavi Krista i Crkve.²⁹⁸

3. Bitna svojstva ženidbe: jednost i nerazrješivost

Bitna svojstva ženidbe su jednost (jedinstvo) i nerazrješivost²⁹⁹ koja u kršćanskoj ženidbi koja je sakrament zadobivaju posebnu čvrstoću (Kodeks iz 1917.; kan. 1013, § 2) (Zakonik iz 1983.; kan. 1056). Bitna su zato što proizlaze iz same naravi i bitnih svrha ženidbe, pa pripadaju i nekršćanskoj ženidbi. Kod kršćanske ženidbe ta svojstva imaju posebnu snagu, jer je kršćanska ženidba slika jedinstvene i nerazrješive veze Krista i Crkve.³⁰⁰

Jednost ženidbe označava da ženidbu može sklopiti samo jedna muška i jedna ženska osoba. Takva monogamna zajednica proizlazi iz same ljudske naravi i obvezuje sve ljude i krštene i nekrštene. Da je to zahtjev naravi govore i neke činjenice: približan broj muškaraca i žena, izjednačavanje nakon ratova, pa i sama činjenica ljubomore. Bračna ljubav ne poznaje dijeljenje, nego zahtjeva potpuno predanje bračnih drugova i

²⁹⁷ Usp. *Isto*, str. 50.

²⁹⁸ Usp. S. ZEC, *Ženidba dvoje krštenih je sakrament (2)*, str. 14.

²⁹⁹ Usp. I. ANTUNOVIĆ, *Sakrament ženidbe*, str. 199.

³⁰⁰ Usp. N. ŠKALABRIN, *Ženidba*, str. 40.

isključivanje svakog drugog iz bračne intime. Da jednost ženidbe proizlazi iz same naravi potvrđuje i činjenica da je prvotno postojala samo monogamna ženidba.³⁰¹

Nerazrješivost ženidbe može biti nutarnja i izvanjska. a) Nutarnja nerazrješivost – odnosi se na same supružnike. Kad jednom sklope ženidbu oni je ne mogu razriješiti niti vlastitim dogovorom. b) Izvanjska nerazrješivost – označava da ženidbu ne može razriješiti ni javna vlast (Crkva ili država). Nutarnje je nerazrješiva svaka valjano sklopljena ženidba, bilo kršćanska ili nekršćanska, jer je ženidba već u svom naravnom stanju, neovisno o sakramentalnom dostojanstvu, osnovana od početka kao nutarnje nerazrješiva veza. Takvo načelo imaju i svjetovna zakonodavstva zbog važnosti u društvenom životu i teških posljedica razrješenja. Opoziv od strane supruga je pravno nevažan. Apsolutno (nutarnje i izvanjski) je nerazrješiva samo tvrda i izvršena ženidba, zbog potpune jednostnosti bračnih drugova, duhovne i tjelesne, tako da je nijedna vlast ne može razriješiti³⁰² (usp., Kodeks iz 1917.; kan. 1015, § 1) (usp., Zakonik iz 1983.; kan. 1061, § 1). Ženidba je tvrda i izvršena, ako su nakon valjanog sklapanja ženidbe pred Crkvom, ženidbeni drugovi međusobno na ljudski način izvršili bračni čin. Taj bračni čin mora biti izvršen „nakon“ što je sklopljena valjana ženidba.³⁰³

Sve ostale ženidbe, iako nutarnji nerazrješive, mogu se razriješiti i to izvanjski: a) tvrda i neizvršena ženidba – razrješuje se oprostom pape (usp., Zakonik iz 1983.; kan. 1142).³⁰⁴ To je ženidba između dviju krštenih osoba, koja je valjano sklopljena pred Crkvom, a još nije izvršena bračnim činom.³⁰⁵; b) valjana ženidba nekrštenih osoba – razrješuje se pavlovskom povlasticom, zbog manjka sakramentalnosti (usp., Zakonik iz 1983.; kan. 1143, § 1); c) valjana ženidba krštene i nekrštene osobe – to je nesakramentalna ženidba, koja se razrješuje apostolskom povlasticom.

Razrješenje i proglašenje ništavnosti ženidbe nije jedno te isto. Ništavna je ona ženidba koja nije valjano sklopljena i to zbog pomanjkanja osobne sposobnosti (zapreke) ili privole ili oblika. Tu se zapravo radi o nepostojećoj ženidbi.³⁰⁶

³⁰¹ Usp. *Isto*, str. 40 – 41.

³⁰² Usp. *Isto*, str. 46.

³⁰³ Usp. *Isto*, str. 65.

³⁰⁴ Usp. *Isto*, str. 46.

³⁰⁵ Usp. *Isto*, str. 65.

³⁰⁶ Usp. *Isto*, str. 46.

4. Bračna ljubav

Promatrajući sve što smo do sada rekli o ženidbi s pravom se možemo zapitati „Gdje je tu bračna ljubav?“ Koje mjesto zauzima bračna ljubav s obzirom na svrhu ženidbe, njezina dobra, bit i vlastitosti? Ima li bračna ljubav ikakvu pravnu i kanonsku važnost na sam sakrament ženidbe, napose na ženidbenu privolu?³⁰⁷ Premda je bračna ljubav, prema mnogima, neophodni element za sklapanje ženidbe,³⁰⁸ ni Kodeks iz 1917., a ni Zakonik iz 1983. nigdje ne spominju bračnu ljubav. Da bismo odgovorili na pitanje što je to bračna ljubav, prvo ćemo pogledati što to bračna ljubav nije.

4.1. Negativni odgovori

Bračna ljubav nije sama ženidbena privola. Ona je jedna psihološka datost, duboka životna i trajna stvarnost, koja je podložna promjenama, rastu i sazrijevanju, ali i istrošenosti, tako da postoji mogućnost da potpuno nestane i pretvori se u mržnju. Dok ženidbena privola, kada je jednom izrečena, nema više utjecaja na samu bračnu zajednicu.

Bračna ljubav nije sama ženidba. Ona vodi prema ženidbi. Ženidbu čini skup prava i obveza koje proizlaze iz same ženidbene privole i koje ju obvezuju i onda ako bračna ljubav nestane.

Bračna ljubav nije zajednica svega života. Svrha bračne ljubavi je učiniti mogućim tu zajednicu na temelju življenja osobnih svrha ženidbe i darivanja jedno drugom.

Bračna ljubav nije darivanje samoga sebe ženidbenom drugu, nego je to darivanje posljedica bračne ljubavi. Ukoliko bračna ljubav nestane, pravni učinci tog darivanja i dalje ostaju.

Bračna ljubav nije objektivna svrha ženidbe. Uz pomoć nje supružnici mogu ostvariti te svrhe, međusobno se usavršavajući u svim njihovim dimenzijama.

Bračna ljubav ne označava ni antropološko a ni transcendentno poimanje ljubavi. Antropološko poimanje označava seksualni instinkt koji supružnike usmjerava

³⁰⁷ Z. ILIĆ, *Suodnos bračne ljubavi (amor coniugalis) i ženidbene privole (consensus matrimonialis) prema GS i CIC*, str. 74.

³⁰⁸ Usp. N. ŠKALABRIN, *Ženidba*, str. 50.

jedno prema drugom, a teološko poimanje je *amor* – ljubav kao takva, koja je usmjerena na samu osobu.³⁰⁹

4.2. Pozitivni odgovori

Bračna ljubav nije samo požuda, nego je to ljubav koja se očituje kroz prijateljstvo i dobro drugoga, koja je po Kristovoj ljubavi uzdignuta na dostojanstvo sakramenta.

Prema tome bračna ljubav je: cjelovita (predaje se supružniku sa svim svojim sadržajem); jedinstvena (nagonska potreba fizičkog sjedinjenja s voljenom osobom); recipročna (potreba da se odgovori istom takvom ljubavi); trajna (nikad ne prestaje); darovana (potreba za međusobnim darivanjem radi sreće i dobra drugoga); plodna (otvorena rađanju i odgoju potomstva).

Pravno gledajući bračna ljubav uključuje: spremnost za spolni odnos koji uključuje pravo na tijelo; namjeru za minimalnim „bračnim osjećajem“ koji omogućuje da bračni čin bude ostvaren na ljudski način i usmjeren na rađanje i odgoj djece; namjera trajnosti i isključivosti u ljubavi; namjera zajedničkog stanovanja i uzajamne pomoći.³¹⁰

Prema tome, „bračna ljubav je besplatno i cjelovito darivanje jedne osobe drugoj, te primanje druge osobe s istom nakanom. Posljedica je to otvorenosti prema drugoj osobi, koja se očituje u tjelesnom dijalogu bračnog sjedinjenja.“³¹¹

4.3. Dvije protivne tendencije o bračnoj ljubavi

Ljubav je neophodni element ženidbe, jer bez ljubavi nema ni ženidbe. Ivan Pavao II. u *Familiaris consortio* kaže da je ženidba ugovor bračne ljubavi.³¹² Međutim, pravno gledano pitamo se koju vrijednost ima bračna ljubav s obzirom na ženidbu. O problemu bračne ljubavi mnogo se raspravljalo u kanonskom pravosuđu i s obzirom na to postoje dvije protivne tendencije:

³⁰⁹ Usp. Z. ILIĆ, *Suodnos bračne ljubavi (amor coniugalis) i ženidbene privole (consensus matrimonialis) prema GS i CIC*, str. 75.

³¹⁰ Usp. *Isto*, str. 76.

³¹¹ *Isto*, str. 76.

³¹² Usp. FC, br. 19.

- a) Ljubav se izjednačava sa ženidbenom privolom ili je njezin barem bitni dio. Isključenjem ljubavi, pa i od strane samo jednog supružnika, čini ženidbu nevaljanom.
- b) Premda je ljubav pod psihološkim i etičkim aspektom temeljni element ženidbe, pravno nema nikakvu važnost. Bračna ljubav je metapравни element čije pomanjkanje može biti samo pokazatelj nevaljanosti ženidbe ili nedostatnosti ženidbene privole.³¹³

Kao što smo vidjeli, u kanonskom pravu potrebno je razlikovati ljubav promatranu u njezinom osjećajnom i psihološkom sadržaju (upotpunjujući element ženidbe, njeno isključenje nema pravnu važnost) i ljubav promatranu u njezinom objektivnom i deontološkom sadržaju (bitan element, njeno isključenje iskrivljuje privolu i čini ženidbu nevaljanom).³¹⁴ Dakle, u kanonskom pravu bračna ljubav nema nikakvu pravnu važnost s obzirom na bitnu strukturu ženidbe, nego je ona ne-pravni element s obzirom na ženidbeni ugovor. Nedostatak bračne ljubavi nema nikakav utjecaj na ženidbenu privolu koja je valjana izrečena. Bračna ljubav ne spada u bit ženidbe, nego ona može biti motivirajući razlog za ženidbu. Ne može postojati pravo na ljubav, nego pravo na vanjske čine koji su posljedica te ljubavi iz čega proizlazi: dobro supruge, dobro vjernosti i dobro potomstva.³¹⁵

5. Suvremene rasprave o naravi bračne ljubavi

U svjetlu gore navedenog svjedoci smo rasprave o toj problematici. Danas postoje dvije struje teologa. Dok su jedni više skloni teološkom promatranju, drugi su skloniji crkveno-pravnom tumačenju sakramentalnosti kršćanske ženidbe.

5.1. *Sakramentalnost kršćanske ženidbe s naglaskom na teološko promatranje*

„Kršćanska ženidba i bračni život kršćana je sakramentalna stvarnost – jer predstavlja sudjelovanje, uprisutnjenje i aktualizaciju unutartrojstvenog života iz kojeg izvire predanje Krista Crkvi i za Crkvu i u kojem je model i norma uzvratne darovanosti

³¹³ Usp. N. ŠKALABRIN, *Ženidba*, str. 50.

³¹⁴ Usp. Isto, str. 217.

³¹⁵ Usp. Z. ILIĆ, *Suodnos bračne ljubavi (amor coniugalis) i ženidbene privole (consensus matrimonialis) prema GS i CIC*, str. 82-83.

Crkve Kristu.³¹⁶ Ovakva sakramentalnost označava sintezu milosti i ljudske ljubavi, tj. uzajamnog darivanja muža i žene.

Sakramentalnost kršćanske ženidbe ima dva konstitutivna elementa:

- a) Antropološki element – koji „obuhvaća međusobnu intimnost, uzajamnu darovanost te neopozivu i vjernu ljubav muža i žene, koja je u stanju biti „prirodni sakrament“ transcendentale stvarnosti.“³¹⁷ Pripada redu stvaranja. To je tzv. „prirodni sakrament“, koji je zajednički za sve ženidbe, u svim narodima, jer je po samoj naravi ženidba i seksualno zajedništvo upućeno na nadnarav i mogućnost doživljavanja transcendencije. Dakle, iako je ženidba ljudski čin, ona ima religiozni karakter, jer proizlazi iz ljudske naravi stvorene na sliku Božju.³¹⁸ Brak je stvarnost utemeljena na ljubavi dviju osoba, koja proizlazi iz ljudske naravi i kao svoju nutarnju zakonitost ima intimnost, trajnost i isključivost.³¹⁹
- b) Teološki element – koji se odnosi na sakramentalnu kršćansku ženidbu i pripada redu spasenja. Kršteni bračni drugovi jedno drugom se predaju „kao Kristu“, a njihova bračna ljubav je sakramentalna ukoliko izvire iz Ljubavi i prožeta je i hranjena Kristovim Duhom. Sakramentalna kršćanska ženidba je ona koja uzima udjela na savršenoj Kristovoj ljubavi. To je ona bračna ljubav između dvoje krštenih koja „biva uzeta u božansku ljubav i predstavlja sudjelovanje na božanskoj ljubavi, a ženidbeni život postaje posvećujuća i sveta stvarnost koja aktualizira i uprisutnjuje unutartrojtstveni život iz kojeg izvire predanje Krista Crkvi i za Crkvu te uzvratne darovanosti Crkve Kristu.“³²⁰ To je ona ženidba kod koje je prirodnoj sakramentalnosti dodan teološki element. Po tom elementu kršćanska se ženidba razlikuje od ženidbe drugih ljudi.³²¹

„Sakramentalna kršćanska ženidba je stvarnost koja se živi unutar Kristove Crkve, u kojoj je prisutan i djelatan sam Krist snagom svojega Duha.“³²² Kod

³¹⁶ Đ. HRANIĆ, *Dinamički karakter sakramentalnosti ženidbe*, u: Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije CXXII (1994) 9, str. 214.

³¹⁷ Isto, str. 214.; Usp. S. ZEC, *Ženidba dvoje krštenih je sakrament (I)*, u: Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije CXXII (1994) 12, str. 372

³¹⁸ Usp. Đ. HRANIĆ, *Dinamički karakter sakramentalnosti ženidbe*, str. 214.

³¹⁹ Usp. Đ. HRANIĆ, *Zasukanih rukava. Urednikova (pre)poruka*, u : Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije CXXII (1994) 9, str. 205.

³²⁰ Đ. HRANIĆ, *Dinamički karakter sakramentalnosti ženidbe*, str. 214.; Usp. S. ZEC, *Ženidba dvoje krštenih je sakrament*, str. 372.

³²¹ Usp. Đ. HRANIĆ, *Dinamički karakter sakramentalnosti ženidbe*, str. 214.

³²² Isto, str. 214.

sakramentalne kršćanske ženidbe nije dovoljna samo valjano sklopljena ženidba u kanonskom obliku (antropološki element), jer bi tada sakramentalnost sveli samo na blagoslov Crkve. Ključni element kod ženidbe je privola, koja u sebi mora sadržavati želju, tj. namjeru zaručnika da sklope ženidbu u Crkvi. Sakramentalnost ne počinje automatski valjano sklopljenom ženidbenom privolom i ne odnosi se samo na taj trenutak, nego na cijeli život.³²³

Istinska sakramentalna kršćanska ženidba je ženidba između žene i muškarca koji su po krštenju već zahvaćeni Kristovim Duhom i participiraju na životu uskrslog Krista. Ženidbom njihovo bračno zajedništvo postaje „novo stvorenje u Kristu“. To je bračno zajedništvo onih: a) koji su kršteni s namjerom da postanu kršćani i b) koji surađuju s Duhom Svetim, a ne bračno zajedništvo onih kod kojih krštenje označava samo puko polijevanje vodom (tzv. kršteni nekršćani).³²⁴ Sakramentalnost ženidbe ovisi o stupanju vjere ženidbenih drugova.³²⁵

S crkveno – pravne strane valjano sklopljena ženidba dviju krštenih osoba je sakramentalna i nerazrješiva, ali pravno stanje ne mora uvijek odgovarati stvarnom stanju. Odnosno, valjano sklopljena ženidba dviju krštenih osoba nije uvijek i sakramentalna. To možemo objasniti činjenicom sve većeg broja rastavljenih, jer ako se ljudi rastaju tu nije riječ o sakramentalnoj, nego nekoj drugoj ljubavi. Ne rastaju se oni koje je „Bog združio“, nego oni koji nisu združeni u Bogu, te iako je njihova ženidba „valjano sklopljena ženidba“, nije sakramentalna.³²⁶

5.2. *Sakramentalnost kršćanske ženidbe s naglaskom na crkveno-pravno promatranje*

Krist Gospodin uzdigao je na dostojanstvo sakramenta ženidbeni savez među krštenima. Krist nije ustanovio neki novi tip ženidbe, nego je tzv. „prirodnoj sakramentalnosti“, zajedničkoj svim ljudima, udahnuo svoju ljubav i time ju priključio svom otkupiteljskom djelu.³²⁷

³²³ Usp. *Isto*, str. 214.

³²⁴ Usp. *Isto*, str. 214.-215.

³²⁵ Usp. S. ZEC, *Ženidba dvoje krštenih je sakrament*, str. 372.

³²⁶ Usp. Đ. HRANIĆ, *Dinamički karakter sakramentalnosti ženidbe*, str. 215.

³²⁷ Usp. S. ZEC, *Ženidba dvoje krštenih je sakrament (2)*, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, CXXIII (1995) 1, str. 14.

Sakramentalna kršćanska ženidba ima dvostruko značenje:

- a) Sakrament u užem smislu – je djelatan znak Kristove milosti. On automatski počinje samim činom ženidbene privole i čini konstruktivni element sakramenta.
- b) Sakrament u širem smislu – je znak otajstvene ljubavi između Krista Zaručnika i Crkve Zaručnice. To je sakrament koji započinje ženidbenom privolom i traje dalje u vremenu.³²⁸

Valjanost sakramenta ženidbe određuju dva elementa: a) krštenje obadvoje zaručnika i b) valjana ženidbena privola.³²⁹ Krist nije uzdigao na dostojanstvo sakramenta „savršeno i sveto“ življeno ženidbeno zajedništvo među kršćanima, nego njihov savez bračne ljubavi i vjernosti, koji već valjanom ženidbenom privolom postaje sakrament. Samim činom sklapanja ženidbe kršćanski zaručnici postaju slika i sudioništvo na savezu ljubavi i vjernosti Krista i Crkve. To je „poseban sakrament“ kojim kršćanski supruzi vršeći volju Božju žive dostojanstvo svog staleža, te vjerno vršeći dužnosti suprug a i supruge, oca i majke, se posvećuju.³³⁰ Djelotvornost sakramenta ženidbe *ex opere operato* ne znači da se sakramentalna milost dijeli neovisno o vjeri supružnika, nego da sakrament ženidbe ima u sebi mogućnost da dijeli milost. Manjak vjere ili bračne ljubavi može umanjiti plodnost ili učinak sakramenta samih bračnih drugova, ali primljeni sakrament time ne postaje manje valjan ili nevaljan.³³¹

Kod ženidbe dviju krštenih osoba govorimo o istovjetnosti između ženidbenog ugovora i sakramenta ženidbe.³³² Ovdje sakramentalnost nije neki dodatni element, koji može i ne mora biti, nego sakramentalnost spada u samu bit ženidbe i ne može se od nje odijeliti.³³³ Već samim činom volje iz kojeg izvire privola, a iz privole ženidba, ženidba postaje sakrament, ukoliko su zaručnici kršteni.³³⁴ U kršćanskoj ženidbi, bitna svojstva ženidbe, jednost i nerazrješivost dobivaju posebnu čvrstoću, novi pečat, te se zahtjevima prirodnog zakona nadodaju i zahtjevi Kristova evanđeoskog zakona. Kršćani već po krštenju postaju sudionici otajstvenog jedinstva Krista i Crkve, a sakramentom ženidbe

³²⁸ Usp. *Isto*, str. 13.

³²⁹ Usp. *Isto*, str. 13., Usp. S. ZEC, *Ženidba dvoje krštenih je sakrament (1)*, str. 375.

³³⁰ Usp. S. ZEC, *Ženidba dvoje krštenih je sakrament (2)*, str. 13-15.

³³¹ Usp. S. ZEC, *Ženidba dvoje krštenih je sakrament (1)*, str. 373

³³² Usp. *Isto*, str. 372.

³³³ Usp. *Isto*, str. 374-375.

³³⁴ Usp. S. ZEC, *Ženidba dvoje krštenih je sakrament (2)*, str. 13.

postaju i slika te zaručničke ljubavi. Dakle, među krštenima ne može biti valjano sklopljene ženidbe, koja istodobno ne bi bila i sakrament.³³⁵

5.3. Dovođenje u pitanje sakramentalnosti kršćanske ženidbe

Kao što smo gore naveli danas postoje dvije struje teologa koji različito govore o sakramentalnosti ženidbe. Izloživši nauk i jednih i drugih možemo uočiti nekoliko problema. Dok jedni teolozi smatraju da sakramentalnost kršćanske ženidbe ne počinje automatski valjano sklopljenom ženidbenom privolom, jer bi tada sakramentalnost sveli samo na blagoslov Crkve; drugi naglašavaju da postoji sakramentalnost u užem smislu, koja počinje automatski samim činom ženidbene privole i sakrament u širem smislu, koji započinje ženidbenom privolom i traje dalje u vremenu.

Dok jedni teolozi naglašavaju da za kršćansku sakramentalnu ženidbu nije dovoljno da su zaručnici kršteni, nego da sakramentalnost ovisi o stupnju vjere ženidbenih drugova; drugi pak smatraju da je za valjanost sakramenta ženidbe dovoljno da su zaručnici kršteni i valjana ženidbena privola, a stupanj vjere može samo umanjiti plodnost i učinak sakramenta, ali time sakrament ne postaje nevaljan.

Dok prvi smatraju da valjano sklopljena ženidba između dviju krštenih osoba može biti nesakramentalna i da pravno stanje ne mora uvijek odgovarati stvarnom stanju; drugi ističu istovjetnost između ženidbenog ugovora i sakramenta ženidbe, odnosno da među krštenima ne može biti valjano sklopljene ženidbe koja ujedno ne bi bila sakramentalna.

Uočivši probleme na koje smo naišli možemo postaviti nekoliko pitanja: Je li svaka ženidba između dviju krštenih osoba sakramentalna? Postoji li možda kanonski valjano sklopljena ženidba koja nije sakramentalna? Je li svaka valjano sklopljena ženidba nerazriješiva? Kako to stupanj vjere može utjecati na sakramentalnost kršćanske ženidbe? Može li stupanj vjere biti mjerilo sakramentalnosti? Da li za kršćane može postojati neko drugo ženidbeno zajedništvo koje ne bi bilo „u Gospodinu“? Može li bračna ljubav utjecati na sakramentalnost kršćanske ženidbe? Zašto bračna ljubav nije temeljni sastavni dio sakramentalnosti braka? Ako ženidba između dviju krštenih osoba može biti razriješiva i nesakramentalna, po čemu se onda razlikuje od ženidbe nekrštenih osoba? Da li je naravna dimenzija dovoljna za sakramentalnost?

³³⁵ Usp. *Isto*, str. 14.

ZAKLJUČAK

Vidjeli smo iz biblijskih izvještaja o stvaranju kako je Bog koji je Ljubav i izvor ljubavi stvorio čovjeka na svoju sliku, kao muško i žensko, iz ljubavi i za ljubav. Dakle, poziv na ljubav i je temeljni poziv svakog čovjeka, koji je upisan od početka u svaku ljudsku narav. Bog stvara čovjeka kao društveno biće, stoga se čovjek u raju osjeća usamljeno. Nakon stvaranja žene čovjek je konačno sretan, jer u njoj prepoznaje biće slično sebi, svoju drugu polovicu. Čovjek bez žene i žena bez čovjeka su kao dva razlomka, čovjek je sretan tek u zajedništvu ljubavi, tj. braku. Čovjek uočava spolnu razliku, ali istovremeno u ženi prepoznaje biće koje je iste naravi i istog dostojanstva i da je upravo ta spolna razlika ono što ih povezuje, jer tek muški i ženski spol zajedno čine jedno tijelo, čovjeka. Muž i žena su bitno usmjereni jedno na drugo. Vidimo da je Bog na samom početku ustanovio ženidbu i naravnu bračnu ljubav. Cilj i svrha ženidbe je uzajamna pomoć i upotpunjavanje osobnosti žene i muškarca, te rađanje djece i nastavak Božjeg stvarateljskog djela. Istočnim grijehom su uništeni svi odnosi, pa tako i naravna bračna ljubav između muža i žene.

Dakle, čovjek je bitno obilježen spolnošću na svim razinama svoga bića: tjelesnoj, psihološkoj i duhovnoj. Ona je sastavni dio naravne bračne ljubavi, jer upravo po njoj čovjek je stvoren kao dar, da bi bio darovan, uzajamnim samodarivanjem muž i žena postaju jedno tijelo i ostvaruju svoju bračnu ljubav. Kao što smo vidjeli naravna bračna ljubav je prije svega ljudska, posvemašnja, vjerna i isključiva i plodna. Svojim uzajamnim samodarivanjem muž i žena ostvaruju i usavršavaju svoju bračnu ljubav, a kao plod te ljubavi dolazi dijete. Dijete je Božji dar čovjeku, vidljivi znak njihove naravne bračne ljubavi. Vidjeli smo da je *Humanae vitae* riješio pitanje bračnog čina, naglasivši da je sam Bog ustanovio dva vida bračnog čina: vid sjedinjenja i vid rađanja. Oni su upisani u samu narav muža i žene, te dok s jedne strane bračni čin najuže sjedinjuje bračne drugove, s druge ih strane osposobljava za rađanje novog života. Ta dva vida ne smiju se razdvajati, jer onda nisu istinski izričaj naravne bračne ljubavi, jer poziv na ljubav je ujedno i poziv na očinstvo i majčinstvo.

Nadalje, Novi zavjet nam donosi da Isus potvrđuje ustanovu ženidbe i bračne ljubavi kao monogamne zajednice, dokida Mojsijev zakon koji je dopuštao otpuštanje žene i proglašava ženidbu nerazrješivom, vraća ju u prvobitni Božji naum i uzdiže na

dostojanstvo sakramenta. Time nadnaravna bračna ljubav postaje slika njegove ljubavi prema Crkvi.

Vidjeli smo da Drugi vatikanski sabor u *Gaudium et spes* donosi da je brak intimna zajednica bračnog života i bračne ljubavi, te da po sakramentu ženidbe sam Isus Krist dolazi ususret kršćanskim supruzima. Kristovim blagoslovom, nadnaravna bračna ljubav između muža i žene povezuje se s ljubavi Krista i Crkve, te postaje slika i udioništvo u savezu ljubavi Krista – Zaručnika i Crkve – Zaručnice. Bračni savez na sliku Krista i Crkve je bračni savez ljubavi. Nadnaravna bračna ljubav koja združuje božansko i ljudsko i nadvisuje puko tjelesno vodi supružnike slobodnom i uzajamnom samodarivanju, prožima sav njihov život, sama se usavršuje i raste svojim izvršavanjem. Enciklika *Humanae vitae* naglašava da je brak mudra ustanova Stvoritelja, kojoj je svrha da u čovječanstvu ostvaruje njegovu zamisao ljubavi, te uzajamnim samodarivanjem teže takvom zajedništvu kojim se međusobno usavršavaju i surađuju s Bogom u stvaranju novih života. Nadalje, *Familiaris consortio* govori da je čovjekov temeljni poziv i potreba darivati se u ljubavi i biti obdaren ljubavlju druge osobe. Čovjek ne može živjeti bez ljubavi, jer njegov život nema smisla ako mu se ne objavi ljubav.

Papa Franjo u *Amoris laetitia* potvrđuje nauk crkvenog učiteljstva, ali donosi i novost. Papa u svom tumačenju nadnaravne bračne ljubavi kreće od naravne bračne ljubavi da bi objasnio što je to nadnaravna bračna ljubav. To je stoga da bi običnom puku na jednostavan način, primjerima iz svakodnevnog života, objasnio kakva je to ljubav kojom je Krist ljubio Crkvu. Budući da je čovjek nesavršeno biće i njegova ljubav je nesavršena, stoga joj je potrebna stalna obnova i rast. Bračna ljubav za papu nije puki sentiment, nego djelotvorna i dinamična bračna ljubav. Papa zato na temelju Hvalospjeva ljubavi donosi temeljna obilježja bračne ljubavi koja bi trebala poslužiti bračnim drugovima kao putokaz kojim trebaju ići da bi njihova ljubav rasla i postala još snažnija. Nadnaravna bračna ljubav je prije svega strpljiva, ona ne napada i ne vrijeđa svog bračnog druga. Ona nas vodi do dobrostive bračne ljubavi koja pomaže drugima. Zatim tu je ljubav koja nije zavidna nego se veseli uspjehu svog bračnog druga. Nadnaravna bračna ljubav je ponizna, bez hvastanja i nadimanja, jer supružnici se ne smiju međusobno natjecati da vide tko je pametniji i vrjedniji, time se gasi njihova bračna ljubav. Nadalje ljubav je ljubazna, ne nanosi bol drugome, nego unatoč poteškoćama sposobna je čekati da drugi otvori vrata svog srca. Tu je i ljubav koja ne

traži svoj interes, nego velikodušno služi drugima. Bračna ljubav je ljubav u kojoj nema ogorčenosti, jer kršćani ne smiju završiti dan a da se nisu pomirili. Zatim tu je ljubav koja oprašta bračnom drugu čak i kad nam je učinio nepravdu. Tu je i bračna ljubav koja ne kleveće, nego pokriva manu svog bračnog, jer on je puno više od sitnica koje nas živciraju. Nadnaravna bračna ljubav koja sve vjeruje ima povjerenja u svog bračnog druga, ne provjerava ga na svakom koraku, nego ga pušta da bude ono što jest. Bračna ljubav koja se nada da će na kraju ipak sve biti dobro, ako ne sada onda u eshatonu. I na kraju imamo ljubav koja sve podnosi, unatoč poteškoćama, ne poznaje mržnju, prezir i osvetu. Papa odmah iza Božje ljubavi prema čovjeku stavlja bračnu ljubav, koja je snažnija od roditeljske ljubavi. Vidjeli smo da papa potvrđuje da je bračna ljubav ljudska, posvemašnja, vjerna, isključiva i plodna. Ona uključuje i osjećaje i erotsku dimenziju i spolnost, ali bračna ljubav je puno više od toga. Kada jednoga dana, nakon četrdeset, pedeset godina braka, nestane seksualne želje i fizičke privlačnosti, potrebna je preobrazba ljubavi. To je ona nadnaravna bračna ljubav koja kad se njih dvoje pogledaju znaju da nisu sami, da si uzajamno pripadaju, da imaju partnera koji zna sve o njihovom životu, s kojim sve dijeli i tugu i sreću. Papa na kraju naglašava da ništa od toga ne bi bilo moguće bez zazivanja Duha Svetog da izlije svoju milost, da mu se ne molimo da ojača našu ljubav i preobražava je u svakoj novoj situaciji.

Vidjeli smo da kanonsko pravo nigdje ne spominje bračnu ljubav, jer se kanonsko pravo bavi objektivnim, a ne subjektivnim svrhama ženidbe. Za sklapanje sakramentalne ženidbe bitna je privola koju si podjeljuju sami zaručnici, dok privola samo pretpostavlja ljubav i vidi je kao uzrok zbog koje se daje privola. Dakle, bračna ljubav nema nikakvu pravnu važnost s obzirom na bitnu strukturu ženidbe, ona ne spada u bit ženidbe, nego je ona samo motivirajući razlog za sklapanje ženidbe. Nadalje vidjeli smo da postoje i neke suvremene rasprave s obzirom na sakramentalnost ženidbe. Dok jedni smatraju da za sakramentalnost ženidbe nije dovoljno da su zaručnici kršteni, nego da ona ovisi o stupnju vjere ženidbenih drugova, te da pravno stanje ne mora uvijek odgovarati stvarnom stanju; drugi pak smatraju da je za valjanost sakramenta ženidbe dovoljno da su zaručnici kršteni i valjana ženidbena privola, a stupanje vjere može samo umanjiti plodnost i učinak sakramenta, te ističu da među krštenima ne može biti valjano sklopljene ženidbe koja ujedno ne bi bila sakrament. Papa Franjo nadalje naglašava kako kanonsko pravo poznaje valjanost nekih ženidaba koje se sklapaju bez zaređenog svećenika, jer prirodni poredak je toliko prožet

otkupiteljskom milošću Isusa Krista da među kršćanima ne može biti valjano sklopljene ženidbe koja ujedno nije sakrament. Te rasprave za sobom povlače mnoga pitanja, ali mi sada nećemo o njima, jer smatramo da su za neku drugu temu. Za nas je bitno da papa Franjo smatra da za sakramentalnost nije bitna kanonska forma koja je po sebi promjenjiva, nego je bitno da su zaručnici kršteni i valjana ženidbena privola, dakle bitna je nadnaravna bračna ljubav.

Možemo zaključiti da je papa Franjo svojom enciklikom uistinu dao konkretne smjernice u kojem bi pravcu trebala ići naša nadnaravna bračna ljubav. Papa naglašava da se fizički izgled s vremenom mijenja, ali to ne znači da ljubav nestaje, jer nismo se zaljubili samo u tijelo nego u osobu sa svojim identitetom, koja je osvojila naše srce. Zato i kad drugi ne vidi tu ljepotu, bračni je drug vidi očima ljubavi. Dakle nadnaravna bračna ljubav ne nestaje s godinama, kako mnogi misle, nego postaje sve snažnije, jer ljubav uistinu gleda srcem, a ne očima. *Ljubav je velikodušna, dobrostiva je ljubav, ne zavidi, ljubav se ne hvasta, ne nadima se; nije nepristojna, ne traži svoje, nije razdražljiva, ne pamti zlo; ne raduje se nepravdi, a raduje se istini; sve pokriva, sve vjeruje, svemu se nada, sve podnosi (1 Kor 13, 4-7).*

BIBLIOGRAFIJA

A. Izvori

- DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Dokumenti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008.
- PAVAO VI., *enciklika Humanae vitae o ispravnoj regulaciji poroda* (1968.), Hrvatsko književno društvo sv. Ćirila i Metoda, Zagreb, 1968.
- IVAN PAVAO II., *Obiteljska zajednica – Familiaris consortio. Apostolska pobudnica o zadaćama kršćanske obitelji u suvremenom svijetu*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1981.
- FRANJO, *Amoris laetitia – Radost evanđelja. Posinodalna apostolska pobudnica biskupima, prezbiterima i đakonima, posvećenim osobama, kršćanskim supruzima i svim vjernicima laicima o ljubavi u obitelji* (19. III. 2016.), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2016.
- XIV. OPĆA REDOVITA SKUPŠTINA BISKUPSKE SINODE, *Relatio finalis. Zaključno izvješće biskupske sinode sv. ocu Franji. Poziv i poslanje obitelji u Crkvi i suvremenom svijetu*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2016.
- SVETI ZBOR ZA KATOLIČKI ODGOJ, *Odgojne smjernice o ljudskoj spolnosti. Obris spolnoga odgoja*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1996.
- PAPINSKO VIJEĆE ZA OBITELJ, *Ljudska spolnost istina i značenje. Odgojne smjernice u obitelji*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1997.
- HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2002.
- Biblija. Stari i novi zavjet*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2002.
- Katekizam Katoličke Crkve*, Hrvatska biskupska konferencija - Glas koncila, Zagreb, 1994.
- Kodeks kanonskog prava proglašen po nalogu pape Benedikta XV.*, Glas koncila, Zagreb, 2007.
- Zakonik kanonskog prava proglašen vlašću pape Ivana Pavla II.*, Glas koncila, Zagreb, 1996.

B. Knjige i članci

- ANTUNOVIĆ, I., *Sakrament ženidbe*, Filozofsko – teološki institut Družbe Isusove, Zagreb, 2009.
- BULAT, N., *Sakramentalnost kršćanske ženidbe*, u: *Crkva u svijetu* 14 (1982) 12, str. 312-326.
- BURNSIDE, A. S., *Sveti Augustin o nastanku ljudskog života*, u: *Obnovljeni život* 57 (2002) 2, str. 197-205.

- ČONDIĆ, A., *Brak i obitelj prema Gaudium et spes*, u: Služba Božja 54 (2014) 3-4, str. 278-292.
- FUČEK, I., *Ljubav i rađanje – odgovorno roditeljstvo*, u: Bogoslovska smotra 49 (1979) 1-2, str. 79-94.
- FUČEK, I., *Predbračna ljubav. Bračna ljubav*, Verbum, Zagreb, 2005.
- FRKIN, V., *Bitne oznake bračne ljubavi. Zaručnicima i bračnim parovima*, Župski ured Đakovački Selci, Đakovački Selci, 1990.
- HARING, B., *Kristov zakon. Slobodni u Kristu*, sv.3, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1986.
- HRANIĆ, Đ., *Dinamički karakter sakramentalnosti ženidbe*, u: Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije CXXII (1994) 9, str. 214-215.
- HRANIĆ, Đ., *Zasukanih rukava. Urednikova (pre)poruka*, u: Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije CXXII (1994) 9, str. 205
- HRANIĆ, Đ., *Čovjek – slika Božja. Teološka antropologija Ivana Pavla II*, u: Diacovensia 1 (1993) 1, str. 24-44.
- HRANIĆ, Đ., *Ženidba: prirodni poredak prožet otkupiteljskom milošću*, u: Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije 145 (2017) 1, str. 2-3.
- ILIĆ, Z., *Suodnos bračne ljubavi (amor coniugal) i ženidbene privole (consensus matrimonialis) prema GS i CIC*, u: Obnovljeni život 71 (2016) 1, str. 71-83.
- KAMPOWSKI, S., *Cjelovitost i ljepota ljudske naravi prema Božjem planu u crkvenom učiteljstvu od Humanae vitae do Deus caritas est*, u: P. K. HODŽIĆ (ur.), *Humanae vitae za sva vremena. Ljudska spolnost življena u velikodušnosti i razboritosti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2013.
- POVJERENSTVO POŽEŠKE BISKUPIJE ZA PASTORAL OBITELJI, *Brak i obitelj po Božjem naumu. Priručnik tečaja priprave za brak*, Biskupijski ordinarijat, Požega, 2009.
- REBIĆ, A., *Stvaranje svijeta i čovjeka. Egzegeza i biblijska teologija Post 1-3 s uvodom u Petoknjižje*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1996.
- SRAKIĆ, M., *Život biraj! Teološka promišljanja o kršćanskoj obitelji, svetosti ljudskoga života i odgovornom roditeljstvu*, sv. IV., Đakovačko – osječka nadbiskupija i Nadbiskupski ordinarijat, Đakovo, 2013.
- ŠKALABRIN, N., *Ženidba. Pravno – pastoralni priručnik*, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Teologija u Đakovu, Đakovo, 1995.
- TAMARUT, A., *Suvremena teologija braka i obitelji*, u: Bogoslovska smotra 85 (2015) 3, str. 679-700.
- TOMIĆ, C., *Biblijska vizija ljubavi i braka*, u: Obnovljeni život 27 (1972) 6, str. 548-561.

- TOMIĆ, C., *Novozavjetna objava o braku*, u: *Obnovljeni život* 8 (1973) 2, str. 130-135.
- VOLAREVIĆ. M ., *Bračna ljubav – u svjetlu apostolske pobudnice Amoris laetitia*, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 145 (2017) 1, str. 21-25.
- ZEC, S., *Ovlast za prisustvovanje kanonskim ženidbama*, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, CXXIII (1995) 11, str. 540-542.
- ZEC, S., *Ženidba dvoje krštenih je sakrament (1)*, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije* CXXII (1994) 12, str. 372-375.
- ZEC, S., *Ženidba dvoje krštenih je sakrament (2)*, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije* CXXIII (1995) 1, str. 13-18.